

WERINON

Historische Kring • Nederhorst den Berg

HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Bestuur

<i>Voorzitter</i>	J.E. Jansen, Dammerweg 15E 1394 GJ NdB, tel. 0294-254152
<i>Vice-voorzitter</i>	H.J. Veldhuisen, J. van Ruysdaelstraat 1 1394 GH NdB, tel. 0294-253231
<i>Secretaris</i>	M.T.C Teunizen-Putter, Overmeerseweg 124 1394 BJ NdB, tel. 06-46452516
<i>Penningmeester</i>	C. Schoordijk-Snoek, Vincent van Goghstraat 6 1394 EC NdB, tel. 0294-253119
<i>Ledenadministratie</i>	M. Overmars, Turfstekerslaan 4 1394 KZ NdB, tel. 0294-254643
<i>Leden</i>	A.M.E. Baar, Torenweg 9 1394 EA NdB, tel. 06-13854825 A.C.M. Kuijs, Kooikerboog 3 1394 ND NdB, tel. 0294-253443

Redactie

G.J.M. Baar, Zoddeland 26
1394 KR NdB, tel. 0294-254368

Vormgeving

Th.G. Cozijn, Hinderdam 17
1394 JB NdB, tel. 0294-254492

Computer- en website-beheer/ webmaster

Franck van Zijl, Vaartweg 12
1394 GL NdB, 0294-253147

Lidmaatschap

€ 17,50 en € 22,50 buiten Nederhorst den Berg,
per persoon per jaar, incl. Werinon.
bankreknr. NL30 RABO 0328 2241 38

Informatie en Documentatie

Donderdagavond van 19.30 tot 21.30 uur.
Sociaal Cultureel Centrum 'DE SPOT', Blijklaan 1, NdB

E-mail: HKNDb

info@historischekring.nl

Internetadres

www.historischekring.nl

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

Rabobank

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door de Rabobank

Foto omslag:

De brug midden jaren vijftig, gezien vanuit de Brugstraat, met zicht op Café/Restaurant/Hotel Den Berg van de Dames Bornhijm.

Opgericht januari 1988

Jaargang 24

April 2015, Nummer 88

Inhoud

Van de redactie		2
Mededelingen en berichten		3
Nogmaals Wasserij Edelweis (de voorgeschiedenis)	<i>Gerard Baar</i>	8
Cees van Huisstede, een man die niet van ophouden weet (1)	<i>Gerard Baar</i>	11
Theo Thijssen in de Polder	<i>Tessel Blok</i>	15
Nogmaals Marretje Roukens-Schuurman	<i>Els N.G. van Damme</i>	17
Het Overmeerse jaagpad op de valreep gered	<i>Gerard Baar</i>	18
Merwedekanaal (2)	<i>Gerard Baar</i>	20
Doleantie in Nederhorst den Berg	<i>Gerard Baar</i>	21
De leer en het leven – een geschiedenis Opstand op Den Berg en ontslag van een tuinbaas	<i>Henk Strietman</i>	25
‘De Hollandse Waterlinie’ blijft eeuwig bestaan	<i>Gerard Baar</i>	38
Het korte leven van Alfer II van der Horst op Kasteel Ter Horst	<i>Els N.G. van Damme</i>	40

Van de redactie

Gerard Baar

Heel frappant, in de dagen dat ik werkte aan nummer 88 van Werinon, begaf de op mijn fiets gemonteerde kilometerteller het ineens. Het apparaatje hield er mee op, omdat het geen energie meer op kon wekken. Haar innerlijk, een onooglijk klein batterijtje, deelde mij jarenlang trouw het aantal afgelegde kilometers mee. We spraken niet met elkaar, maar konden niet buiten elkaar! Het grappige was dat je na haar opgeven toch het cijfer 88 in digitale vorm op de teller bleef zien.

Een man of vrouw die de respectabele leeftijd van acht en tachtig bereikt, krijgt daaraan voorafgaand zo goed als zeker ook te maken met langzaam verminderende energie. Gelukkig ben ik nog, het is maar dat U het weet, een midden-tienerleeftijd van het bovenstaande getal in jaren verwijderd. Ondersteuning blijft te allen tijde welkom in de vorm van ingezonden verhalen of artikelen, al dan niet gebaseerd op onderzoek in archieven. Op een gegeven moment duikt er vast wel iemand op die in de toekomst het stokje van hoofdredacteur wil overnemen.

Bij het lezen van een deel van de inhoud van Werinon 88 zal dat bij sommige leden misschien weer verhalen voor de geest roepen, die hun ouders of grootouders vertelden over de begintijd van de Doleantie in Nederhorst den Berg rond 1887-'88. De heer Henk Strietman stelt aan het einde van zijn relaas over het vertrek van zijn overgrootvader Wouter Strietman bij de freules Warin, dat er sinds die verwikkelingen heel wat ten goede is veranderd. Na ongeveer 125 jaar zijn vele Hervormden en Gereformeerden weer samen op weg gegaan onder de naam Protestantse Kerk in Nederland. Voorafgaand aan zijn verhaal heb ik een inleiding geschreven, die U misschien een beter inzicht zal geven in de in zijn artikel beschreven gebeurtenissen. Mevrouw Els van Damme vertelt verder

over de bewoners van kasteel Nederhorst door de eeuwen heen. Ditmaal belicht zij het korte leven in de 14e eeuw van de in de strijd tegen de Friezen gesneuvelde Alfer II van der Horst, eigenaar van kasteel Ter Horst.

Tessel Blok schrijft over haar jeugdijaren op De Openbare School die vroeger op de Machineweg stond. Verder vindt U in deze uitgave het eerste deel van een interview met Cees van Huisstede, waarschijnlijk het oudste lid van de HKN. Daarnaast kon er dankzij informatie van dochters van een andere Gerard Snel een vervolg op de geschiedenis van wasserij Edelweis geschreven worden. Er is een korte samenvatting gemaakt van de vergadering en de lezing over de Hollandse Waterlinie. Ook staan er allerlei mededelingen, een oproep en de voortgang van de technische ontwikkelingen binnen de HKN in deze uitgave vermeld. Vergeet U vooral niet de data van excursies en lezingen in uw agenda te noteren. Het plan is in nummer 89 eens wat te schrijven over de geschiedenis van zeilvereniging 'De Spiegel', volgens mij is dat nog nooit gebeurd. Ik denk dat er respons komt, want zachtjes voortgedreven door een licht briesje kan er aan boord van een zeilboot best aan een logboek gewerkt worden. ■

Inleveren van kopij voor Werinon Nr. 89 kan tot 31 augustus 2015. info@historischekring.nl

Mededelingen en berichten

PROGRAMMA 2015

---

5 Mei - Viering 70-jaar Bevrijding

Op het programma staan:

- een expositie in het Cultureel Centrum aan de Blijklaan, met attributen, foto's en informatie over de periode 1940-1945 en de viering van de bevrijding in Nederhorst den Berg
- een wandeling door het (oude) dorp met verhalen over de gebeurtenissen in de oorlog waarbij wordt stilgestaan bij de plekken waar die plaatsvonden.

---

13 Juni - Excursie Loenen aan de Vecht

Met bezoek aan Molen de Hoop en de Nederlands Hervormde kerk. We zijn die zaterdagochtend te gast bij de Historische Kring Loenen aan de Vecht. De heren Sander Griffioen en Willem Mooij zullen ons op geanimeerde wijze rondleiden en informeren over alle bezienswaardigheden in onze mooie buurgemeente.

De excursie start om 10.00 uur bij Molen de Hoop met koffie/thee. Daarna volgt een bezoek aan de kerk met aansluitend een wandeling door het historisch centrum. De excursie eindigt om ca. 13.00 uur.

Het is mogelijk zich aan te melden voor de excursie via ansbaar@gmail.com of **06-13854825**. Voor deelname aan de excursie vragen wij een bijdrage van € 5,00 per persoon (inclusief koffie/thee). Uw aanmelding zien wij graag spoedig tegemoet.

---

12 September - Thema: Kunst & Ambacht

De gemeente Wijdemerem neemt om het jaar de organisatie van Monumentendag samen met de 3 Historische Kringen in de gemeente op zich.

2015 is weer het jaar voor de gezamenlijke actie. Een programma is in voorbereiding.

---

16 Oktober - Lezing over Amsterdamse buitenplaatsen

Op vrijdagavond 16 oktober komt kunsthistoricus René Dessing een lezing houden over de Amsterdamse buitenplaatsen. Rond Amsterdam liggen talrijke buitenplaatsen. Ze zijn tussen de 17de en 20ste eeuw gesticht door vooral Amsterdamse kooplieden en regenten. De buitenplaatsen zijn te vinden in Kennemerland, 's-Graveland, langs de Vecht, Angstel, Amstel en in het Gooi. René Dessing heeft er een boek over geschreven en zal vol enthousiasme een beeldend verhaal vertellen.

De lezing wordt gehouden in de Bergplaats en begint om 20.00 uur. De toegang is gratis.

Meer informatie

Actuele informatie over de activiteiten volgt via onze site www.historischekring.nl of via uw (opgegeven) e-mailadres, het Weekblad Wijdemerem en zoveel mogelijk in de Gooi en Eemlander.

JAARVERGADERING

Voorafgaand aan de jaarvergadering mochten de binnenkomende leden de Nieuwsbrief over 2014 in ontvangst nemen. Deze brief geeft een overzicht van wat er zoal binnen de Historische Kring gedaan is in het afgelopen jaar. U kunt hem eveneens lezen op de website: kring.nl.

Kort samengevat verliep de vergadering als volgt: Corry Schoordijk-Snoek blijft aan als penningmeester, Eline de Hollander-Nijssen trad af als secretaresse, zij kan deze functie niet meer combineren met haar privé- en werksituatie. Ze is opgevolgd door Riet Teunizen-Putter. De kascommissie gaf haar fiat aan het financiële beleid van de vereniging, de cijfers zijn bemoedigend. Vervolgens bedankte de voorzitter Jan Pieter Nagel voor het jarenlang verzorgen van de website en overhandigde hem een exemplaar van 'De Amsterdamse buitenplaatsen'. Franck van Zijl heeft het beheer en de actualisering van deze bron van informatie voor leden en niet-leden overgenomen.

De werkgroep automatisering heeft niet stilgezeten. In samenwerking met een aangetrokken externe specialist is er een heel nieuw systeem in gebruik genomen. In de Spot is een NAS Server geplaatst, welke verbonden is met zo'n zelfde server in de naastgelegen brandweerkazerne om het risico bij brand of diefstal te beperken. De heren Ton Kuijs, Theo van der Zee, Franck van Zijl, John van Mourik en last but not least Herman Schilder hebben vele uren gebrainstormd in voor de leek onbegrijpelijke taal, waaruit toch iets begrijpelijks voortgekomen is. Het begint haar vruchten af

te werpen, want de demonstratie hoe het werkt lukte. Er kwamen foto's in beeld die u nu ook thuis op de computer kunt bekijken. Tot nu toe zijn dat er rond de 1200, binnen een paar maanden gaat dat in de duizenden lopen. ■

LEVENSBEOEK (verschijnt dit najaar)

Onder leiding van Ton Kuijs vindt er een onderzoek plaats naar de levens van 275 dorpelingen, die in de loop der jaren op de begraafplaats van de Willibrordkerk zijn begraven. Deze behoort tegenwoordig, samen met meerdere begraafplaatsen in ons land, tot het Cultureel Erfgoed. Elf mensen zijn bezig de geschiedenis te achterhalen van de doden die er liggen, sedert een ver of wat recenter verleden. In een boek, 'Het Levensboek', worden die levensverhalen gebundeld, indien mogelijk zelfs met een foto van de overledene. Iedereen krijgt het als een uitgave van Werinon. Ton liet als voorbeeld het verhaal van Riemert Hoetmer zien, rond 1810 geboren bij Osnabrück en als Hollandgänger naar Nederland gekomen.

Dat deed mij deugd want nu kan ik tenminste schrijven, dat mijn voorvader Frans Baar toevallig in hetzelfde dorp is geboren als voorvader Hendrik Strietman van de in deze Werinon schrijvende Henk Strietman. Beiden staan in het doopboek van de Evangelische Kirche van Engter (bij Bramsche) geregistreerd. Dit diende tevens als bevolkingsregister in die tijd. Frans was katholiek, Hendrik evangelisch. De bovengenoemde twee voorvaders komen natuurlijk niet voor in deze ophanden zijnde uitgave, toch zou je kunnen verzuchten; 'Kleine wereld'. ■

TOEGANG FOTOARCHIEF HISTORISCHE KRING (Handleiding)

- Eerst moet U naar de website door in te typen: **www.historischekring.nl**
- **Links** ‘foto Archief’ aanklikken (dus niet rechts)
- dan in het scherm gebruikersnaam: **test1** en wachtwoord: **TT** (beiden als hoofdletter) intypen
- U kunt ook **‘Facebook’** aanklikken, U hoeft dan niet in te loggen.

OPROEP

De Werkgroep Beeld en Geluid is opgepakt door Willem van de Pol en Henk Wijmans. Beiden zijn ervaren mensen op dat gebied, omdat zij er beroepsmatig mee te maken hebben gehad. Om een indruk te krijgen van wat er voor-

Gelieve uw contributie over 2015 over te maken, zie bijgaande brief.

handen is zijn ze om de zaken te inventariseren bij Cees van Huisstede op bezoek gegaan. Cees heeft in het verleden veel gesprekken met Bergers op de bandrecorder opgenomen. De aankomende in lokale geschiedenis geïnteresseerde generatie kan zich met behulp van die gesprekken een beeld vormen van het dorpsleven uit een voor hen verleden. Teus van de Kemp is nu bezig al het door Cees verzamelde materiaal te verwerken. De bandjes moeten op dvd worden over gezet.

De in februari overleden Bertus Schouten heeft tijdens zijn leven een enorme voorraad aan films opgebouwd. Zijn zoon Jeroen ziet graag dat het werk van

Mooi Nederhorst den Berg bij Overmeer. (Foto Gerard Baar)

zijn vader bij de HKN terecht komt. De Kring vraagt op haar beurt de hulp van mensen die veel van de door Bertus gefilmde evenementen hebben bijgewoond. Zij kunnen dan meehelpen bij het beslissen over welke beelden gedigitaliseerd moeten worden, vanwege het feit dat deze een deels vergeten verleden opnieuw binnen de aandacht van een grotere groep kunnen brengen. Het mooiste zou zijn dat zich meerdere kandidaten aanmelden om de historische waarde van de opnames in te schatten. Willem van de Pol en Henk Wijmans willen onvervaard aan de slag gaan met het door hen beloofde digitaliseringsproject. Het is de bedoeling dat de door Ben Hageman en Frenk Franssen opgenomen interviews van 'Oude Bergers' in dit gebeuren meegenomen gaan worden. ■

REACTIE OP DE FOTOVRAAG

De jongen aan de mangel is Gijs Overes die in zijn jonge jaren achterin de Horstermeer woonde. Iedere morgen haalde zijn baas hem met de roeiboot op van de Overmeerse kant van de Vecht, want waserij 'De Helling' stond aan de Vreelandse kant, tegenover Tuindorp-Zuid (bijna afgebroken) aan de Vreelandseweg.

De vrouw in de bloemetjesjurk is tante Bep Dubelaar, later getrouwd met de heer Henk van Klooster. Hij staat op de bijgevoegde foto, die uit de door het Blindeninstituut in 1965 gefinancierde film is gekopieerd. Op die film staan heel veel Bergers. Op de achtergrond is Janus van de Kaai (Vossepoel) al maaierend te onderscheiden op de voormalige dijk bij de Rode Buurt.

De afdruk van een twee en vijftig jaar geleden gemaakte opname verschilt natuurlijk hemelsbreed van recente foto's en

films. De techniek stond niet stil. Wie zichzelf, broers, zussen, vaders of moeders, oma's of opa's terug wil zien op een dag in het dagelijks leven van 1965 in Nederhorst den Berg, kan het geluk hebben dat een van hen misschien op een van de meer dan 400 afgedrukte fotootjes uit die film staat.

Bij de HKN kunt U donderdags van half acht tot half tien 's avonds komen kijken op de bovenverdieping van Cultureel Centrum 't Spot aan de Blijklaan. ■

SCHENKINGEN

Voorheen Garage EVAB, Vreeland

- 2 PC's en een laserprinter.

Francien Ruitenbeek-v.d. Meer

- Krantenartikelen uit 1961 en 1963.

Dhr. Nico Blankendaal

- Album met kinderen verzorgd door kraamverzorgster Tante Grada Nieuwendijk, tevens foto's aanbieding van het Album bij haar 12½-jarig jubileum, 1943.

Mevr. Karsemeijer

- Dia's Hervormde Kerk en maandblad 'Amstelodamum', met o.a. Kasteel Nederhorst als onderwerp, 01-06-1957.

Mevr. Beek-Hageman, Weesp

- Handtas met o.a. gebedenboek, rozenkrans, enz. van mw. J. Hageman-Stikvoort. Scheidsrechtersfluit (Gerrit Hageman), sigarettenhouder (Chris of Gerrit Hageman), vijftiger jaren 20e eeuw.

Mevr. C. Pakker

- Tijdschrift 'KEERPUNT'.

Johnny van Mourik

- Brillenhouder reclamemateriaal Fa. G. Snel Pz & Zn, ca. 1980.
- Tegeltje kasteel Nederhorst
- Schilderijtje 'Den Bergh aan de Vecht'

Annie Versloot

- HP laptop computer 2014.

Teus van de Kemp

- Pijpenkop met beschildering, gevonden in de pastorietuin op het Achterdorp, ca. 1750.

Ben Hageman

- Foto scholieren in optocht met koninginnedag 1956.

Ineke Westdorp-Oostveen

- Turfkruiwagen, turf gereedschappen t.b.v. Turfwinning 1980.
- Luchtfoto's Nederhorst den Berg, ansichtkaarten, tableau kwartetspel over Nederhorst den Berg, 1980/2000.

Henk Tesink

- Tegeltje Fietsvierdaagse (3e) 1983.
- diverse foto's Monumentendag sept. 2006, winter januari/maart 2005 (maart in de sneeuw).
- Diverse foto's Nederhorst den Berg en omgeving 2003-2005.
- Vaantjes, medailles, etc. Jozefschool, 1995.

Beeld uit een vlak na de oorlog uitgevochten derby tussen DAC en VBO in de Ankeveense polder. DAC was de naam van de fusie tussen de katholieke voetbalclubs DES (Kortenhoef) en Ankeveense Boys. De Ankeveense keeper Japie Hagen (DAC) kon niks meer beginnen tegen drie goalbeluste Bergers. De bal zit er nog niet in, want er staat nog niemand te juichen. Het geschenken fluitje van Gerrit Hageman kwam er niet aan te pas!

Nogmaals Wasserij Edelweis (de voorgeschiedenis)

Gerard Baar

Wat een paar gevonden losse, zelfgemaakte, houten labeltjes al niet los kunnen maken bij lezers en lezeressen van de Werinon. Mijn verhaal klopte helemaal, alleen wist ik niet meer dat de naam 'Edelweis' op een eerder tijdstip bedacht was door een andere Gerard Snel, die in 1949 onder die naam voor zichzelf begon. Zijn verre achterneef Gerard Snel, die in het artikel "Terug van weggeweest" in Werinon 87 wordt genoemd, nam 'Edelweis' in 1957 van hem over.

Oprichter Gerard Snel was een van de veertien kinderen van de bekende Bergse bleker Baron Zeepsop (Jan Snel sr). Een strenge, doch rechtvaardige man die zelfs in zijn vakantie niet buiten om hem heen hangende lakens kon. Bijna al zijn

Gerard Snel Jzn met zijn schoonzuster Atie Schenk in West-Friese kledij voor "Wasserij Nederhorst" aan de Dammenvæg. Atie was getrouwd met zijn oudste broer Jan jr, de latere directeur.

De 'houtjes'.

zoons en dochters hebben een jaar of wat, of zelfs hun hele leven, gewerkt in en rond zijn van boerderij-wasserij tot industriële wasindustrie uitgegroeide onderneming onder de naam "Wasserij Nederhorst". Zijn oudste zoon Jan (Jan Wiek) nam op zekere leeftijd de directeurszetel van hem over, waarna deze het bedrijf later weer overdroeg aan zijn zoon John. De laatste besloot eind zeventiger jaren te fuseren met Smeerdijk uit 's-Graveland, ze gingen verder onder de naam "Wasserij Snel-Smeerdijk".

Zoals gezegd kwam Wasserij Edelweis in 1949 van de grond. Twee van de dochters van oprichter Gerard Snel wezen mij op dat hiaat, nadat ze mijn verhaal in Werinon 87 hadden gelezen. Hun vader mocht zich in dat jaar economisch losmaken van het bedrijf van opa Snel. Hij begon voor zichzelf een droogwasserij in een kleine ruimte aan de Kerkstraat

(naast waar nu kapsalon Papilotte gevestigd is). Vader Gerard sorteerde daar het vuile goed en liet het vervolgens wassen en mangelen in zijn vaders' wasserij. Bij het ophalen controleerde hij de schone was, streek waar nodig nog het een en ander en pakte alles keurig in. Op zijn bestelwagen liet hij, in witte sierletters, aan weerszijden "Wasserij Edelweis" schilderen, met telefoonnummer en na-

mager en ondervoed, zijn vrouw Niesje Kostelijk en hun eerste kindje in de armen, om nooit te vergeten!

Zijn vrouw Niesje kwam uit West-Friesland (net als vele andere nieuwe Bergers). Haar veel oudere zus Pia was de echtgenote van kruidenier Arie Snel (in de wandeling bekend als Arie Slaai). Gerard had geleerd zich onder alle omstandigheden te handhaven, zodat hij zijn

Baron Zeepsop met vakantie. Ik heb het idee dat hij die vakantie op de akker bij zijn eigen wasserij in scène heeft gezet.

tuurlijk onderaan nog 'Nederhorst den Berg', want dat was tenslotte "De badplaats voor uw was". Zijn dochter Pita dacht dat er zelfs een Alpenbloempje op de bestelwagen heeft gestaan. De naam Edelweis had haar vader gekozen vanwege zijn verblijf in Zwitserland en Duitsland tijdens de oorlog. Toen de Russen Berlijn naderden besloot hij te vluchten, samen met andere dwangarbeiders. Na een barre tocht sloot hij in juni 1945,

vrijheid ging kopen door goodwill te kweken op de geboortegrond van zijn vrouw. In 1949 zag hij de kans schoon om voor zichzelf te beginnen. Twee keer in de week trok hij te velde met zijn fraai gedecoreerde wasserijwagen. Op woensdag bracht hij de schone was in Amsterdam rond, op vrijdag waren zijn klanten in de kop van Noord-Holland aan de beurt, waaronder ook het dorp Broek op Langedijk. Natuurlijk ging de vuile was

mee terug, per klant te herkennen aan het om de hals van de waszak geknoopte fraaie plankje. Zijn oudste zontje Ron reed graag mee, zodat deze het inpakken van de was op de koop toenam.

Het gezin Snel had zich in de loop der jaren uitgebreid met nog vier kinderen, de toekomst zag er rooskleurig uit. Voor

Gerard en Nieske met hun eerstgeborene na zijn terugkeer uit Duitsland.

het wasserijwezen lag de zaak wat anders, het groeiende tekort aan personeel kon niet een, twee, drie opgelost worden. Dit had eveneens zijn weerslag op Edelweis.

Vader Jan Snel sr. (de Baron) had op een gegeven moment te weinig personeel om de was van zoon Gerards' droog-

wasserijtje er nog bij te kunnen hebben. Goede raad was duur. Ze waren een paar jaar eerder van de Overmeerseweg naar een van de eerste binnen het dorp gebouwde nieuwbouwwoningen aan het JB Plein verhuisd en nog wel op nummer 1. Broer Ron herinnerde zich nog dat hij als gereformeerde jongeling gewoon mee mocht helpen met het luiden van de klok in de toren van de Hervormde Kerk. Zo zie je maar, de tijden veranderden gelukkig, hierbij refereer ik aan het artikel van Henk Strietman in deze Werinon.

Ondanks dat hij met zijn gezin in een mooie woning zat, wilde vader Gerard toch het ongewisse tegemoet. Hij vertrok naar Canada, nadat hij zijn bedrijfje toevallig verkocht had aan een naamgenoot, die andere Gerard Snel dus. Na een half jaar kwam de familie Snel weer terug. Moeder Niesje had zo'n verschrikkelijk heimwee, dat echtgenoot Gerard besloot weerom te keren voordat de kinderen gewend zouden zijn.

Het gezin woonde, eenmaal terug in Nederland, een paar jaar boven Wasserij "De Overhoek" op het Eiland. Vader Gerard ging niet bij de pakken neerzitten, hij pakte werk op bij de eerste de beste wasserij waar hij terecht kon. Rond 1962 kocht hij een woning aan de Philips van Wassenaerlaan, met zijraam, om op de plas te kunnen kijken, de tuin grensde aan die van de Gereformeerde Pastorie. Gerard en zijn vrouw Niesje zijn niet oud geworden, hij stierf op 61-jarige leeftijd, zij toen ze 59 jaar oud was. Te vroeg, vooral vanuit het nu bezien. ■

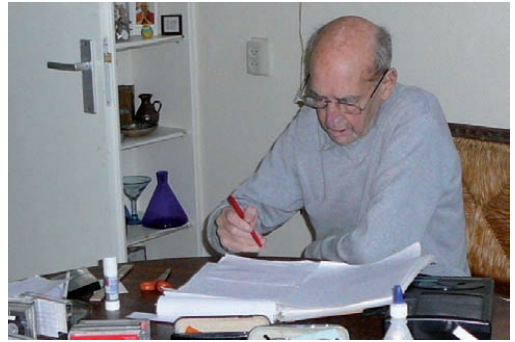
Cees van Huisstede, een man die niet van ophouden weet (1)

Gerard Baar

Op een middag waarop de regen met bakken uit de hemel kwam, zat Cees lekker aan de tafel in de achterkamer van zijn onlangs betrokken seniorenwoning te werken, want de lamp brandde toen ik zijn tuinpaadje opliep om aan te bellen. Hij was verrast, maar deed de deur gelijk wijd open, zodat ik gauw naar binnen kon.

Cees is een van de bekendste Bergers en naar mijn weten het oudste lid van de Bergse Historische Vereniging. Hij heeft in de loop der jaren een enorme hoeveelheid verhalen over het verleden met zijn bandrecorder opgenomen. Zelfs een gesprek met een man uit Soest die, tijdens de ten gevolge van WO I uitgeroepen mobilisatie van 1914-1918, een paar jaar gelegerd was op een grote rijnaak. Deze lag in Overmeer en bood onderdak aan honderd opgeroepen soldaten. Cees moest toen nog geboren worden, want we zijn inmiddels 100 jaar verder. In de begintijd van het HKN-blad heb ik vanaf nummer 2 (juni 1991) met behulp van zijn eerste bandjes een stuk of wat verhalen kunnen schrijven dankzij zijn hobby. Door allerlei factoren raakte dat wat in het sloop, maar ik kan u verzekeren dat er een schat aan oud-Bergse tevredenheid, geluk en natuurlijk ook verdriet te horen valt voor eventuele nieuwe Werinonredacteuren.

Cees kwam op 8 januari 1924 op de wereld aan de Voorstraat, die toen zomaar onder water had kunnen staan, want de Afsluitdijk was pas in 1932 af. Hij was de derde uit een gezin van zeven, zoon van Cornelis van Huisstede (*21-8-1893 in Nederhorst den Berg), meubelmaker en Sophia Visser (*25-1-1894 in Utrecht). Zijn moeder heeft voor haar trouwen een jaar op het kasteel bij baron van Lijnden

Cees zit aan de tafel in zijn achterkamer aan de Frans Halshof.

in de huishouding gewerkt. De oudste zoon Jan (*1918) gediplomeerd huisschilder, had zijn geluk gevonden dankzij wateroverlast door oorlogshandelingen. De evacuatie van 13 mei 1940 bracht hem met zijn ouders en de andere kinderen noodgedwongen naar Wijdenes (een langgerekt dorp achter Hoorn). Jan bleef daar zijn verdere leven, hij trouwde met Hannie Krul, een frisse, doorgewaarde, blonde Noordhollandse schone uit die plaats. De tweede, Joop (*1923) werkte o. m. vijftien jaar als beeld- en steenhouwer in de Oude Kerk aan het Oudekerksplein in Amsterdam.

Na Cees kwam zijn zus Maaïke (*1926), daarna Rijk (*1928), die jarenlang de functie van conciërge vervulde bij de Nederlandse Bank. De zesde, het tweede meisje, was Boukje (*1929), geboren in de strengste winter sinds mensenheugenis.

De zevende, Herman (*1931), beoefende zijdelings hetzelfde vak als zijn vader Cornelis, maar dan meer als timmerman. In zijn vrije tijd schilderde 'Mannetje' puur uit hobby, in menig Bergse huiskamer hangt een schilderijtje van zijn hand. Daarnaast bespeelde hij de tuba bij muziekvereniging Crescendo, die sinds begin 1900 met haar muzikanten een alom ge-waardeerde bijdrage leverde aan de talrijke dorpsfeesten. De optochten waarbij Crescendo vooroplep kregen vanuit het niets veel meelopers. Het verenigingsleven bloeide.

De Voorstraat is weer eens ondergelopen in de twintiger jaren van de vorige eeuw. Het geboortehuis van Cees stond naast het winkeltje van de RK koster Piet van Schaik.

Een van de vroege jeugdherinneringen van Cees jr. was de niet aflatende stroom wagens, die net na het invallen van de dooi in 1929, de inhoud van 36 spoorwagens van station Nieuwersluis naar kasteel 'Nederhorst' brachten. Het kasteel had zeven jaar lang leeggestaan, voordat er uiteindelijk een koper op kwam dagen. Frederik Otto Graaf van Bylant uit Stambergersee (bij Würzburg) zag het wel zitten. Hij kocht het kasteel van baron van Lijnden, die het in 1902 had geërfd van zijn tantes, de dames Warin. Het overbrengen van de inboedel was het gesprek van de dag, het hield het dorp wekenlang

bezig. Cees zat eerste rang, zijn opa Jan van Huisstede was van 1903 tot 1938 de brugwachter, zodat hij lekker alles kon bekijken van achter het raam van diens brugwachterswoning. De brug vormde een onmisbare schakel in de route naar het kasteel. De Reevaart, gegraven op instigatie van de eeuwen geleden overleden slotvoogd Godard van Reede, doorsneed nog altijd het dorp.

Zijn grootvader Jan vertelde bij leven vaak over een voorval, waarvan hij dacht dat het onvergeeflijk zou zijn. Begin jaren twintig liet hij een keer een deftig auto-mobiël met chauffeur stoppen om tolgeld te vangen. Tot zijn schrik zag hij ineens dat de Duitse ex-keizer Wilhelm II in vol ornaat op de achterbank zat. Wilhelm ging een bezoekje brengen aan baron van Lijnden, zodat hij tolgeldvrij over de brug mocht. Kasteelbezoekers waren de uitzondering op de regel wat betalen betreft. Naar zijn opa's zeggens nam de keizer het goedmoedelijk op, want hij wilde zelfs het brughuis even van binnen bekijken!

Cees genoot een onbezorgde jeugd op het Achterdorp, want zijn ouders verhuisden naar de grote diaconiewoning die tegen de heuvel van de Willibrordkerk aanleunt. Achter de grote deuren aan de Kerkstraatzijde richtte zijn vader een werkplaats in, waar hij zowel meubels maakte als restaureerde.

Op zijn dertiende was het voor Cees gedaan met het vrije leven op straat en in de polders achter de Overmeerseweg. Zijn vader bombardeerde hem tot krullenjongen, maar het bleek dat hij op die leeftijd wat te speels was voor het fijne werk. Zodoende vroeg zijn vader een jaar later aan tuinder Frans Welle van Stilhorn op het Kleine Eiland (de Horn) of hij mis-

schien nog een jongmaatje hebben kon. Welle had er, naast zijn eigen zoons, al een stuk of wat, dus daar kon er nog wel eentje bij. Cees werkte er tot een paar maanden na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog (10 mei 1940).

Hij kon daarna aan de slag bij zijn overbuurman Piet Brouwer aan het JB plein (nu Verweij). Deze boer eiste van Cees dat hij ook zou leren melken. Zo gezegd, zo gedaan, binnen een dag of wat had hij de techniek te pakken. De rest van zijn lange werkdagen moest hij een paar bunder omgeploegd weiland voorzien van bonenstaken. Cees leerde afzien, want dag in dag uit bruine bonen leggen is geen pretje. Af en toe kwam de spade er aan te pas, het gras moest en zou er onder. Zijn baas Brouwer had lering getrokken uit WO I en daarom de gok genomen wat koeien af te stoten. Hij dacht dat er met die bonen wel wat te verdienen viel, als de tijd rijp was om ze te veilen. De opslag vormde geen probleem, op het erf stonden volgens Cees schuren genoeg. In de loop van het tweede oorlogsjaar kon Cees aan het werk bij Nanne Metselaar, een Horstermeerse tuinder. Diens akker lag vanaf het dorp gezien rechts van de Middenweg, vlak voor de Tweede Tocht. Na het mislukken van de oogst vanwege de inundatie van de polder in het eerste oorlogsjaar, ontstond er vanaf 1941 een ongekende hausse in de tuinbouw.

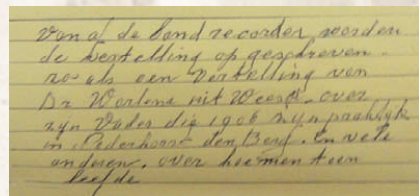
Voor de oorlog had een deel van de tuinders met steun van de gemeente amper het hoofd boven water kunnen houden, in bovengenoemd jaar keerde het tij. De vraag nam met de maand toe, zodat ineens bijna iedereen een knechtje nodig had. Cees had het voor het uitzoeken, hij was geen beginner meer, zodat Metselaar

hem graag aannam. Toen deze tuinder hem niet meer nodig had, kon hij bij Heitmann op de Machineweg aan de gang (nu staat daar de loods van vlechtbedrijf Gerliko).

Carl Heitmann was een Rijksduitser die jarenlang in Nederlands-Indië Duitse les gaf. Hij trouwde daar met een Indische vrouw, met wie hij in de jaren dertig naar Nederland migreerde. De Nederlandse taal vormde geen probleem, want die had hij geleerd tijdens zijn tropenjaren. Het echtpaar had één zoon, Paul, die later aan het Oostfront sneuvelde. Deze had gevolg gegeven aan de oproep voor militaire dienst door het Nazi-regiem uit angst voor represailles naar zijn ouders toe. Heitmann had een boek over het kweken van groente aangeschaft. Cees mocht geen advies geven, de baas dribbelde met die tuingids onder de arm over zijn akker! De opbrengst viel volgens diens jonge knecht best mee.

'Marconist' Van Huisstede seint met het verleden.

In 1943 probeerde de Duitse bezetter steeds meer macht uit te oefenen over de jonge werkende bevolking van Nederland, omdat ze in hun eigen land handen tekort kwamen. Alle Bergse jongemannen stonden met naam en toenaam ingeschreven bij het arbeidsbureau in Weesp. Ze waren verplicht zich daar zonder uitzondering te melden om in Duitsland ingezet te worden, de zogenaamde 'Arbeitseinsatz'. Het grootste deel dook onder, maar Cees' vader vond drie onderduikende zonen wat veel. Hij gaf Cees jr de raad gewoon te gaan, want deze zou volgens hem die voortdurende spanning van het onderduiken niet aankunnen. In Weesp stapte Cees in een trein die hem, samen met ongeveer driehonderd man, naar Hannover bracht. Hij kreeg daar als bestemming Oldenburg opgegeven, een stad in Nedersaksen. Het hem toegewezen werkadres bleek een grote bloemenwekerij te zijn, die volop in bedrijf was, want de kransen voor de gesneuvelden waren niet aan te dragen. Op zich vielen de omstandigheden hem niet tegen, temeer daar hij al gauw goede

Schilderij van de Willibrordkerk, gezien vanaf de Torenweg (C. van Huisstede sr.)

maatjes was met een jongen uit Drenthe. De enige voor wie hij het liefst wegdook, was de oude baas. Een bullebak van een kerel, die altijd tegen alles en iedereen tekeering. Diens zoon en echtgenote waren veel sympathieker, daar konden de jongens goed mee opschieten. Ze kregen best lekker te eten al die

maanden. De werkdag duurde van zeven tot zeven, zondags tot één uur. Op die vrije middag liepen ze meestal naar het dorpscafé van Nahdorst, een plaatsje vlak in de buurt. De waard en waardin waren daar aardig voor de jongens, het voelde als een rustpunt.

In het najaar van '43 had Cees recht op 'Urlaub', hij mocht zelfs naar huis, onder één voorwaarde, er moest iemand voor hem garant staan. Zijn Drentse vriend stelde zich beschikbaar, een groot risico, want wanneer Cees niet terug zou komen, ging die jongen onverwijld het kamp in. Toen hij weer terug was in Oldenburg, vond de Drent dat hij beter weg had kunnen blijven, want alle verloven waren ingetrokken. Cees zei dat belofte schuld maakte en daarmee was de kous af. Hij hield het in die bloemenwekerij uit tot na de winter, in maart brak er iets bij hem van binnen. Hij had het helemaal gehad met het geschreeuw en gecommandeerd van die oude nazi, zodat hij besloot op de vlucht te slaan richting Holland. Op een ochtend ging hij er vandoor, niet wetend wat hem te wachten stond. Het lukte hem in ieder geval een poos later, met angst en beven, zonder moeilijkheden een gereedstaande trein binnen te glippen. ■

Trotse archivaris Cees van Huisstede zit voor zijn kast, die hij zeer overzichtelijk heeft ingedeeld.

Sic. Het sterretje * betekent: Geboren....
(wordt vervolgd)

Theo Thijssen in de Polder

Tessel Blok

In het Theo Thijssenmuseum in de Amsterdamse Jordaan is op dit ogenblik een mooie tentoonstelling met als titel: De Strijdbare Schoolmeester. Over de sociaal bewogen onderwijsvernieuwer en schrijver Theo Thijssen. Ik moest meteen denken aan meester Kremer, hoofdonderwijzer van de Openbare Lagere School in de Horstermeerpolder van 1929 tot aan zijn pensioen in 1963. Onze eigen Theo Thijssen.

Toen mijn ouders in 1956 in Nederhorst den Berg kwamen wonen, ging mijn vader bij de toenmalige burgemeester informeren over het onderwijsaanbod in het dorp. Hij deed dat neutraal, zonder zijn absolute, zeer overtuigende voorkeur voor openbaar onderwijs te vermelden. Er waren toen in de gemeente vier scholen: De katholieke St. Jozefschool, de hervormde Warinschool, de gereformeerde School met den Bijbel en de Openbare Lagere School. De eerste drie scholen lagen in het dorp, de openbare school lag 'ver weg' in de Horstermeerpolder en was de kleinste van de vier, qua leerlingenaantal.

Burgemeester Baron van Harinxma Thoe Slooten, zelf een overtuigd lid van de CHU, hoefde niet lang na te denken. Het beste onderwijs werd gegeven in de polder, op het schooltje van meester Kremer. Dat was voor hem een uitgemaakte zaak. Tevreden keerde mijn vader terug naar zijn nieuwe huis op het Ankeveen-

De Openbare School aan de Machineweg in 1965.

De organisator van de film ten bate van het Blindeninstituut, meester Kremer, praat met zuster Efraim en juf-frouw Adrie Schoorl-Post van de RK kleuterschool.

sepad. Hij wist waar hij zijn kinderen, als die er kwamen, naar toe moest sturen voor een gelukkige en bepalende start van hun toekomst: naar de Machineweg in de Horstermeer, naar meester Kremer en de zijnen. De kinderen kwamen, en alle drie zijn we gevormd daar in de polder. Mijn oudste zusje heeft meester Kremer nog een jaar dagelijks meegemaakt, daarna was hij officieel met pensioen, maar viel nog regelmatig in en bleef zich met de school bezighouden. Zo komt het dat ik de grondlegger van die dierbare school ook nog mee heb mogen maken, nu en dan, voorlezend, vertellend, met een blik die altijd naar buiten trok, naar het raam... naar de polder.

De in Friesland geboren Egbert Kremer was een voorstander van onderwijsvernieuwing. Een man die er van overtuigd was dat elk kind dezelfde kans moest krijgen om de talenten die het had ten

volle tot bloei te laten komen. Klinkt verheven... maar zo was het. Hij gaf les in kleine groepjes, veel individueel gericht en paste allerlei ideeën toe uit het Daltononderwijs. Hij introduceerde als een van de eersten in Nederland het blokschrift. Hij trok met grote regelmaat met zijn leerlingen de natuur in, voor aanschouwelijk biologie-onderwijs. Maar ook omdat buiten lesgeven net zo goed kon als altijd maar binnen. Hij viel goed,

De meisjes Blok namen de NBM-bus.

daar in de Polder. De Horstermeer was een beetje op zichzelf staande gemeenschap binnen de gemeente Nederhorst den Berg. Pioniers, harde werkers op het land met een zweem van anarchisme, vrijgevochtenheid en een sterk gemeenschapsgevoel, meer los van de overwegend christelijke dorpskern. De sociaal zeer bewogen Kremer werd zo'n beetje de geestelijk vader van de polderbewoners. Ze hielden van hem, en hij hield van zijn 'kinderen' en de polder. Bovendien stoomde hij je klaar, met evenveel overtuiging voor zowel de landbouwschool als voor het gymnasium. En

er gingen in onze jaren relatief veel kinderen door naar HAVO en VWO!! Er werd ons door hem en door zijn opvolgers/volgelingen een enorm brede algemene ontwikkeling meegegeven, niets was taboe, alles was bespreekbaar en werd ook besproken. De school had twee lokaaltjes, de 1^e, 2^e en 3^e klassers links, de 4^e, 5^e en 6^e klassers rechts.

Mijn zusjes en ik kwamen, als een van de weinigen, dus niet uit de polder en konden tussen de middag niet naar huis. Dat was te ver. Dus bleven we 'over' bij klasgenootjes thuis, op de boerderij bij Smit, bij de familie van de Kemp aan het eind van de Machineweg, bij de Zwagermannetjes, bij de Stokers... en terug op school in de middag was er ruimte om te vertellen over wat we beleefd en gezien hadden. We woonden er niet, maar groeiden er dus wel op, in de Horstermeer en de polder trok, ook in het weekend. Vaak maakten we op zaterdag of zondag zogenaamde 'waagtochten', een door mijn oudste zus bedachte term. We liepen van het Ankeveensepad, door Overmeer langs het 'hertenkampje' naar de Middenweg, heeel gewaagd, om uiteindelijk na veel omzwervingen altijd te eindigen op een van de boerderijen om daar te helpen en te spelen. Meester Kremer woonde toen nog steeds met zijn vrouw naast de school aan de Machineweg en daar liepen we dan langs, nogal opzichtig, in de hoop dat hij ons zou zien en ons flinke, stoere meiden zou vinden die goed begrepen hadden wat hij bedoeld had met zijn lessen.

Het was mooi om te zien hoe Meester Kremer in 1968, vol trots, zelf de naam van de nieuwe Openbare Basisschool in Overmeer onthulde: **zijn naam!** ■

Nogmaals Marretje Roukens-Schuurman

Aan het interview met Marretje Roukens-Schuurman, beschreven in het vorige nummer van Werinon, zijn zoals al verwacht werd, enkele aanvullingen en verbeteringen toe te voegen. Van Sander Griffioen, secretaris van de Historische Kring Loenen kreeg ik de volgende aanvullingen:

Els N.G. van Damme

Marretje Griffioen, de eerste vrouw van Evert Schuurman, werd door Marretje Roukens beschreven als een trotse boerin van stand, komende van 'Groot Kantwijk' in Vreeland. Die trots was volgens mijn berichtgever geen duidelijke familie-eigenschap. Marretje Griffioen had daarvoor niet zoveel redenen. Zij was namelijk het 20ste kind in het gezin van haar vader Hendrik Griffioen en had in haar jeugd als gevolg daarvan niet al te veel aandacht genoten. Zij compenseerde dit gemis mogelijk met genoemde trotse houding. In totaal bestond het gezin uit 21 kinderen. Haar broer Marinus was nummer 19. Marinus woonde naast 'Groot Kantwijk', in 'Het papieren huisje'. Hij was dus niet haar oom, maar haar broer, die leefde van 1869-1954. De hele familie Griffioen behoorde niet tot de Nederlands Hervormde kerk, maar zij waren aangesloten bij de Afscheidenen, een zeer orthodoxe richting binnen de kerk.

Waarschijnlijk was dat de reden dat de familie gescheiden ter kerke ging. De geschiedenis van deze familie Griffioen is uitvoerig beschreven in een artikel van de hand van Sander Griffioen: *'Alles wisselt.*

Jan Griffioen (1841-1922) en zijn nazaten'. Vechtkroniek 39, p. 21-28, 2014.

De familie Roukens uit 's-Graveland gaf mij de juiste namen van de personen, afgebeeld op de foto in Werinon 87 op pagina 23 en hieronder nogmaals afgedrukt. Zie het onderschrift.

Staannd v.l.n.r.: Wijnste Schuurman, geb. Groeneveld, Maarten Schuurman, Clasiën Hoogervorst, Pieter Hoogervorst Jr., Zittend: Pieter Sr. en Anna van de Ham.

Arie Roukens uit Nederhorst den Berg, één van de kinderen van Marretje Roukens-Schuurman, meldde dat het gezin niet uit 5, maar uit 6 kinderen bestond.

Met dank aan deze kritische lezers voor hun bijdragen. ■

Overmeers jaagpad op de valreep gered

De Raad van Nederhorst den Berg joeg het opknappen van het jaagpad aan de Vecht er net nog even door in de laatste gemeenteraadsvergadering van haar bestaan. Op 13 december 2001 nam zij aan het eind het besluit dit eeuwenoude jaagpad in goede staat voor de toekomst te bewaren.

Het ging een paar centen kosten, maar het was nu of nooit. De gemeenteraad vreesde dat het dorp de komende jaren niet veel meer voor elkaar zou krijgen. Die aanname is, naar later bleek, niet geheel onterecht geweest. In 2001 zagen Wethouder Nagel en burgemeester Goudberg het meeste heil in het voorstel van DWR (Dienst Waterbeheer en Rio-lering) om een natuurvriendelijke oever langs het jaagpad aan te leggen, temeer daar deze instantie een flinke subsidie in het vooruitzicht stelde. Gelukkig veranderden zij van mening door de aanhoudende druk van de aanwonenden (onder aanvoering van ex-wethouder Goosen die zelf aan dit stuk Vecht woonde), want deze mensen waren bijna allemaal voorstander van een rechte beschoeiing.

Het deels verwaarloosde overblijfsel ten faveure van het vervoer over water in voorbije eeuwen kreeg over haar lengte van vierhonderd meter een facelift van jewelste. Bovendien mocht iedere bewoner, ongeacht of hij een liefhebber van varen was of niet, een aanlegsteiger aan de damwand aanbrengen. Bootliefhebbers maakten daar gretig gebruik van, die kans kregen ze nooit meer.

Gewoon op een stoeltje aan de Vecht zitten was eveneens toegestaan, maar als de recreant daarbij een hengeltje vasthield met aas aan het haakje bleef natuurlijk een visvergunning nodig. Een andere reden om het openbare pad eens goed onderhanden te nemen, was het feit dat het onderdeel uitmaakte van de door de ANWB in het dorp uitgezette Bom-

melsteinroute. Onge-merkt kwamen en komen daar heel wat wandelaars op af.

Vroeger was het slecht toeven aan de Vecht. Op de koud aandoende foto uit de winter van '62-'63 staat op de achtergrond de nog volop in bedrijf zijnde wasserij 'De Helling'. Een paar eenden en koeten zijn de kant opgeklommen om wat eten te bemachtigen.

Verjaardagspartijtje op het jaagpad, zonder visvergunning.

Het ging toen pas eind maart dooien. De Vecht stonk vervolgens wekenlang, het zuurstofloze water zag pikzwart. Eind jaren zeventig verhelderde het water langzaam dankzij de massale aanleg van riolering, rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's) deden de rest. De in het verleden veroorzaakte bodemvervuiling wordt sinds een jaar of drie opgebaggerd en afgevoerd naar een grote put in het Ketelmeer. De verwachting is dat dat gevecht voor een schone Vecht voortduurt tot medio 2015. Het water zal helderder dan ooit worden, zelfs een forel kan er zich dan in thuis voelen. Hoewel, luie forellen vangen is geen kunst. Zo'n beest zwemt graag tegen sterke stroming in, dat genoeg kan de Vecht haar helaas niet bieden.

Als het meisje op de foto (eind jaren veertig) een vis gevangen zou hebben, had haar moeder hem toch niet gebakken. Tegenwoordig kan de vangst zonder meer geconsumeerd worden, maar de meeste vissers gooien na geleverde strijd de opgehaalde vis gauw weer terug. De lengte is dan voor een ander niet meer te achterhalen. Zo kunnen ze hun vangst thuis lekker aandikken.

Een van de Vechtaanwonenden heeft er volgens haar zeggen voor gezorgd, dat de streek zoveel bewoonde ooievaarsnesten heeft. In de winter van 2000 hield zij in haar schuur een ondervoede ooievaar in leven. Ze voedde het dier door een kier van de deur teneinde het schuw te houden. In het vroege voorjaar gaf ze de herstelde ooievaar de vrijheid. De vogel bleef in de buurt en ging samen met een toevallig voorbijvliegende soortgenoot nestelen op een afgezaagde boom aan de overkant van de Vecht.

Die winter welke in het geheugen gegrift staat van degenen die hem bevestigd meegemaakt hebben. Ver voor de ingebruikname van het aardgas.

Of het bovenstaande waar is of niet, het volgende in ieder geval wel. De Vecht heeft sinds het massale vrachtvervoer tussen haar oevers verdween, in de loop der jaren grote recreatieve waarde gekregen. Het is er met mooi weer goed toeven voor boot- en sloepbezitters, fietsers genieten vanaf de wallekant lachend mee bij de sluizen van Mijnden en het Hemeltje.

Al die drukte doet de rijkelijk in aantal toegenomen ganzen niets, zij gakken terug en laten zich niet verjagen. ■

Baggerwerkzaamheden

Een deel is weggejaagd door de hond van de hoek

Merwedekanaal (2)

U hebt waarschijnlijk ook het een en ander meegekregen over het Vechten voor een schone Vecht. Soms sloegen de baggeraars hele stukken over, waaronder het stuk waar het Jaagpad langs loopt. Dit had te maken met het feit dat er explosieven zouden of konden liggen.

De tijdens de oorlog af en toe in Overmeer opduikende Duitsers gooiden wel eens handgranaten in het water, waardoor de vissen verdoofd aan de oppervlakte kwamen. De toegestroomde jeugd mocht met hun schepnetjes delen in de vangst, er kwam vis genoeg boven water. Pas na lang onderzoek gaf Rijkswaterstaat dit jaar haar fiat aan het uitdiepen van de wallekant langs het Jaagpad. Nu denkt U, wat heeft dat met het Merwedekanaal te maken? Zijdelings wel, want in de Nes en in de plas achter de Hinderdam (langs de Dammerweg naar Weesp) zijn de baggeraars heel anders te werk gegaan. Er waren mensen die dachten dat daar zand gezogen werd. Het was precies andersom, een zuigertje zoog zand, vanaf het IJsselmeer aangevoerd, uit het laadruim van de schepen die daar lagen afgemeerd. De bodems van deze rond 1936 zeker tot een diepte van 20 meter uitgezogen zandputten moesten met een metersdikke laag zand bedekt worden.

Over hoe dat bij de Nes aangepakt zou gaan worden, is lang gedelibereerd, want volgens de overlevering konden daar onontpofte bommen liggen, die door de Engelsen in 1944 foutief waren afgeworpen. Ze waren bestemd voor een munitiechip dat in de Hilversumse haven lag. Vlak na de oorlog ging het er volgens ver-

halen van een oom van mij heel wat makkelijker aan toe. Hij werkte mee aan de in 1948 weer opgestarte verbreding van het Merwedekanaal, waarmee Rijkswaterstaat al voor de oorlog was begonnen, onder meer voor de werkgelegenheid. De werkelozen stapten toen midden in de polder, tussen Abcoude en Loenersloot, iedere morgen massaal uit de trein. De ingenieurs lieten in 1948 een pijpleiding vanaf het kanaal naar de Nes aanleggen om op een makkelijke manier een deel van de uit te graven grond af te voeren. Het mes sneed dan aan twee kanten, naast landwinst zou er ook tijdswinst komen. Het plan mislukte omdat de pijp om de haverklap verstopt zat met van alles. De grootste boosdoener bleken de op ingenieuze wijze aangebrachte paaltjes, die op een diepte van drie meter aan weerszijden van de oevers van het kanaal waren aangebracht teneinde het water binnen de bedding te houden. De kwel was door dit systeem geminimaliseerd. Hoe dat precies werkte is een heel technisch verhaal. In ieder geval staakte het deelnemende consortium vanwege dit probleem de beoogde demping van de Nes. Zodoende bleef het probleem van misschien niet ontpofte bommen liggen tot 2012. Nadat op vrijdag 20 maart 2015 het uitbaggeren van de Vecht is afgesloten, liggen eventueel niet gevonden bommen in de Nes onder een metersdikke zandlaag. ■

Doleantie in Nederhorst den Berg

Gerard Baar

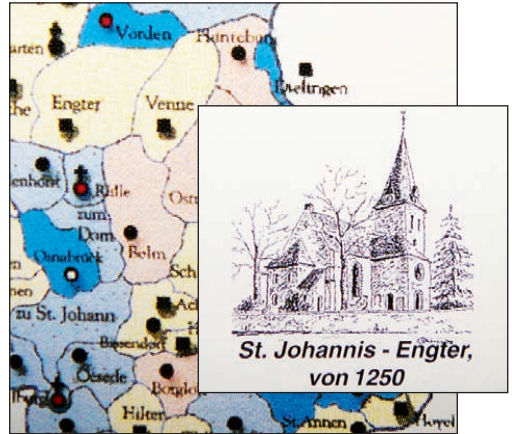
Het artikel van Henk Strietman met de titel 'De leer en het leven – een geschiedenis' vergt enige uitleg, want het beschrijft een gebeurtenis die het gevolg was van het begin van de Doleantie in Nederhorst den Berg in 1887. Een sluimerend aanwezig onbehagen leidde tot een grimmige strijd tussen twee partijen, die elkaar compromisloos bevochten in woord en eventjes in daad.

De hoofdpersoon van dat verhaal is Wouter Strietman (in 1831 geboren bij of op Rusthoek in Baarn), zoon van de in Engter (Osnabrückerland) geboren Hendrik Strietman, die rond 1820, net als vele andere tuinlieden uit dat land, emplooi vond op een van de talrijke buitenplaatsen, die Holland rijk was in die jaren. Wouter zocht eerst zijn heil in 's-Graveland, maar solliciteerde op 33-jarige leeftijd (1864) naar de functie van tuinbaas bij de freules Warin op kasteel Nederhorst. Zij namen hem aan als hovenier omdat hij in hun levenssfeer paste, want hij was Nederlands Hervormd.

In een bij de familie Strietman bewaard gebleven briefje aan de freule (één van de dames Warin), gedateerd 23 maart 1887, schreef Wouter, nadat hij zijn congé had gekregen, samengevat het volgende:

Osnabrückerland (Engter).

Hier werd Hendrik Strietman circa 1790 gedoopt.

“Ik ben zeer verontwaardigd over het feit dat de kerkbestuurders mij bij UEd zwart gemaakt hebben. Zij doen het voorkomen alsof ik de leider van de opstand ben. Het tegendeel is waar, want ik ben naar buiten toe bij geen enkele handeling betrokken geweest. Iedereen die ik sprak, heb ik te kennen gegeven, dat zo gauw er geweld aan te pas zou komen, ik het voor gezien zou houden”.

Verder geeft hij in zijn verweer aan dat ds. Veenhuijsen degene is die de lont in het kruitvat heeft gestoken. Volgens hem is beurtvaarder Van Emmerik door de dominee met leugens en bedrog in een kwaad daglicht gezet, met de bedoeling Van Emmerik onschadelijk te maken. Strietman stelde dat hij heeft moeten kiezen tussen recht en onrecht, niet

In de schuur van deze boerderij, die stond waar nu de sluis "Het Hemeltje" ligt, luisterden Van Emmerik en zijn medestanders naar de dolerende predikant P.J. Karssen tijdens hun eerste kerkdienst.

alleen tegenover een 'Heilig en Regtvaardig God', maar ook tegenover de freule. Hij eindigde met de woorden dat hij heel goed wist dat zijn brood er mee gemoeid kon zijn.

Wat was er gebeurd in maart van het jaar 1887? De spanning tussen de Hervormden en de Kuyperianen (de Gereformeerden) nam toe. De ochtenddienst van 2 maart was bijna verstoord, zodat de

Officier van Justitie het nodig achtte een Rijksveldwachter uit Weesp te sturen, om bij de avonddienst de orde te bewaren. Ondanks dat Van Emmerik nog steeds Kerkvoogd was, liet ds. Veenhuijsen een paar dagen later de sloten van de kerk vervangen. Tevens kwamen er kettingen aan de toegangshekken van de Willibrordkerk. Dit alles gebeurde terwijl Van Emmerik en zijn medestanders luisterden naar een preek van de dolerende predikant P.J. Karssen in de schuur van boerderij 'Het Hemeltje'.

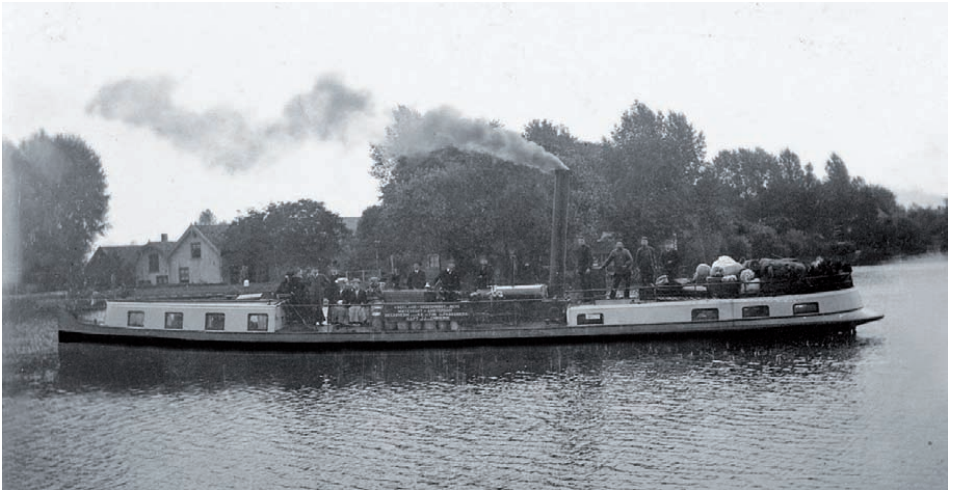
Zijn tegenwerking was ingecalculleerd, want kerkvoogd Van Emmerik was in het bezit van de sleutel van de oude sloten. Al de hele week waren er dag en nacht mensen op de been rond de kerk, de situatie was ronduit dreigend, daarom riep Burgemeester Schottelink de hulp van de Rijkspolitie in.

Op 18 maart bleek de zaak volgens een rapport van Rijksveldwachter J. van Zanten geëscaleerd te zijn. Van Emmerik had de hem begeleidend veldwachter Ter-

Het hek van de Willibrordkerk aan de Kerkstraat.

Kapitein J.J. van Emmerik vervoerde passagiers en goederen naar Weesp en Amsterdam of andersom naar Utrecht. Met kleine bootjes werd ook de melk van de boeren door hem naar de melkfabriek in Vreeland vervoerd. (Foto ca. 1890)

louw bevolen alle sloten van de Nederlands Hervormde kerk open te breken, onder het toezien van een grote menigte. Op bevel van Van Zanten staakten zij hun poging. Terlouw beledigde Van Zanten met de woorden; *“Maar jij zal morgen wel een boterham met vleesch krijgen van den Dominee voor jou flinke handeling”* (dit zou hem bijna de kop kosten, want de Commissaris des Konings werd ingelicht). De Officier van Justitie zegde op 23 maart de detachering van Rijksveldwachter Van Zanten in Nederhorst den Berg toe (definitief pas eind mei), voor de tijd dat hij dat nodig achtte. De sfeer was dermate verhard dat een paar dorpelingen zelfs op zoek gingen naar een andere beurtschipper, die de concurrentie met Van Emmerik aan zou willen gaan. Op 6 mei stapte deze naar de Officier van Justitie om zijn beklag te doen over het optreden van de politie. Begin juni stuurde de Kerkenraad een schrijven aan Burgemeester en wethouders, waarin zij attendeerde op het feit

dat hun koster Dolman sinds kort noodgedwongen in de Willibrordkerk woonde. Deze maatregel hadden zij genomen in verband met de handhaving der rechten van de Kerk. De dolerenden betwistten bij burgemeester Schottelink het wettig koster zijn van Dolman. Op 18 juni bracht de Commissaris des Konings een bezoek aan het dorp teneinde zich te vergewissen van de toestand. Natuurlijk stak er een nieuw probleem de kop op,

Het hek van de Willibrordkerk aan het JB Plein.

School,-Kerk en Pastorie van de Gereformeerde Gemeente rond 1900.

want ten gevolge van het doleren raakte het bestuur van de School voor Christelijk Nationaal Onderwijs verdeeld. Dit leidde ertoe dat het schoolhoofd J.H. van der Hoeven in het najaar zijn ontslag kreeg. Op 1 december moest hij de onderwijzerswoning aan de Overmeerseweg verlaten hebben. Een paar maanden daarvoor, in augustus, stuurde de Kerkenraad een dankbrief aan burgemeester Schottelink, omdat door zijn ingrijpen (op 18 maart) er in de Willibrordkerk gewoon gepreekt kon worden. Als dank beloofde het kerkbestuur de hulptroepen, die ingezet waren voor het oplossen van de in het begin van het jaar ontstane 'verwarring'. De beloningen waren niet mis! De brigadiers uit Amsterdam kregen f 80,- de brigade uit Weesp f 75,- en veldwachter Van Zanten zelfs f 25,-. Bovendien mocht dorpsveldwachter De Bie van de Officier van Justitie f 10,- in ontvangst nemen. De gereformeerden hadden vanaf april 1888 een kerk in gebruik

genomen aan de weg naar de Hinderdam, op de plaats waar sinds 1936 het nieuwe kerkgebouw staat. Deze voormalige kerk is nu onderverdeeld in appartementen, de bouwstijl is nog grotendeels te herkennen. Hoveniers spelen in dit verhaal een cruciale rol. Kleinzoon Henk Strietman kwam via een nu in de pastorietaan werksame hobbytuinder in contact met Werinon. De afgebeelde pijpenkop is in diezelfde tuin tijdens het spitten toevallig naar boven gekomen. Het zou een gedeelte van de pijp van Wouter Strietman kunnen zijn, want ik neem aan dat hij in opdracht van de freules vast wel eens de tuin van de dominee onderhanden heeft moeten nemen. ■

De pijpenkop.

SAGV 56 Gemeente Bestuur Nederhorst den Berg, Algemene Correspondentie 1885/91.

SAGV 56 Gemeente Bestuur Nederhorst den Berg, Ingekomen Stukken 1887.

De leer en het leven – een geschiedenis

Opstand op Den Berg en ontslag van een tuinbaas

Ik ben een zoon van Wouter Strietman, die een zoon was van Jan Casparus, welke weer de zoon was van een in 1831 in Baarn geboren Wouter, wiens vader Hendrik als tuinbaas werkte op Huize Rusthoek.

Henk Strietman

Het werk en de kerk

Vader Hendrik verhuisde in 1870 naar de Salentein bij Nijkerk; zijn zoon Wouter (*1831) werd tuinknecht op huize Schaep en Burgh te 's-Graveland, dat nu het hoofdkantoor van Natuurmonumenten is. Wouter trouwde, het echtpaar kreeg zeven kinderen, tot zijn vrouw jong stierf. Hij hertrouwde en er kwamen nog drie kinderen, onder wie tante Cor, een tante van mijn vader, die als kind alles meemaakte wat hier verteld wordt. Zij was de langstlevende van dat grote gezin, ze werd bijna 103 jaar. Mijn grootmoeder van vaderszijde was een Wegerif, een van haar broers trouwde met een zus van Jan Casparus Strietman; die twee families zijn sindsdien nauw verbonden gebleven.

Natuurlijk stam ik evenveel van de familie van mijn moeder af, Van 't Slot, maar zij noemde mij qua karakter een echte Smitskamp, want zo heette haar moeder. Maar deze geschiedenis gaat over Wouter (*1831), zijn werk en zijn kerk. Ook hoe hij op Zeist terecht kwam, de plaats waar al mijn negen broers, zussen en ik geboren zijn.

In 1864 kreeg Wouter een nieuwe betrekking, als tuinbaas bij de freules Constantia en Clara Warin op kasteel Nederhorst in Nederhorst den Berg. Tegenwoordig is het zakelijk in gebruik, maar dat doet niets af aan haar statige aanblik. Het kreeg de bijnaam Bommelstein.

De Strietmans kwamen in het 'keldertorentje' te wonen, aan de achterkant aan de slotgracht gelegen. De verhouding tussen Wouter met zijn gezin en de freules was jarenlang vertrouwd en tot beider tevredenheid. Totdat er een kwestie ging spelen, die dat samenleven volgens de maatstaven van die tijd verder onmogelijk maakte; het kwam tot een breuk.

De Willibrordkerk vanuit de pastoriëtuin.

In gezegende staat

De freules waren kerkelijk Hervormd, volgens een legende van het dorp wel zo dat zij, als ze in het najaar door het vallen van het blad rechtstreeks uitzicht kregen op de toren van de Katholieke kerk, tegen elkaar zeiden: *'Zus, nu is het weer tijd om ons winterverblijf op te zoeken'*. Ook Wouter was Hervormd, anders was hij ook zeker niet in dienst genomen.

Maar in het dorp, de kerkenraad en het schoolbestuur barstte, zoals op veel plaatsen in 't land, een hevige discussie over de rechte geloofsleer los. Het was de tijd van afscheiding en doleantie van bezwaarde protestanten, de beweging waaruit de Gereformeerde Kerken zijn voortgekomen. Na uitvoerige correspondentie tussen de freules en de tuinbaas werd het duidelijk dat hij met zijn grote gezin zijn biezen kon pakken.

De briefwisseling is bewaard gebleven, dat wil zeggen: een aantal originele en

Een brief bijvoorbeeld over een verzoek van een vrouw die bij de kerk woont, zij loopt in gezegende staat. Een andere bevat een droevig sterfgeval in de familie en eentje over de dochter van een zekere Dirk die niet veel vooruit gaat, enz. Om dan in één adem in te gaan op de zaak van verdeeldheid. Toch eindigt hij weer heel beleefd: *“Verder zijn wij allen wel. Na onze hartelijke groeten, met Hoogachting, UEd. tuinman, W. Strietman.”*

De brieven vormen een sprekend voorbeeld van de verhoudingen in die tijd waarin wereldlijk en kerkelijk gezag samenvielen, een tijd van steile opvattingen en een rechte rug.

De bestaande orde

Vroeg in 1887 rees hier die kwestie, welke al gauw hoog opliep. De freules schrijven aan 'baas' Strietman: *“Met diep leedwezen hebben wij vernomen hoe ook te Nederhorst den Berg de reeds lang dreigende bandenloosheid tot een betreurenswaardige losbarsting is gekomen. Dringend en ernstig verzoek ik U, U toch niet met deze kwestie in te laten en geen stap te doen zo dat gij Uzelf en ons in moeilijkheid zou brengen kunnen. Gij weet dat in geestelijke zaken en geloofsovertuigingen wij altijd ieder hebben vrij gelaten en daaromtrent zijn wij in niets veranderd, maar wat men ook moge voorgeven, hier geldt geen geestelijk belang maar een vleselijk (lijfelijk) verzet op onwettige wijze, tegen de bestaande orde. Wil men in deze verandering verkrijgen, dan moet dat op geheel andere wijze gezocht worden, want in geestelijke zaken mogen geen vleselijke middelen aangewend worden.”*

Er is kennelijk al een breuk in de kerk en wordt er overwogen om voor eigen samenkomst uit te wijken naar de school, waarvan Wouter bestuurslid is.

Wouter Strietman met zijn tweede vrouw Hilletje Vogel.
(foto Zeist, jaartal onbekend)

gedateerde brieven van Wouter, en de ongedateerde kladbrieven van de dames. Aanvankelijk beschrijft Wouter niet alleen de kwestie van geloof en kerk, zijn brieven maken ook melding van de leverantie van schorseneren, bieten, Brussels spruitkool, prei, selderij, veldsla en eieren.

In maart schrijft hij de dames: “Dat ik mij door niemand laat opruien, ik sta buiten het kerkbestuur, zodat ik geen voorman worden kan, zodat U over mij niet ongerust hoeft te wezen. Wat de school betreft, die wens ik school te laten en zal door mij voor geen ander doel gebruikt worden tenzij met Uw goedvinden, en waren er zaken of handelingen die tegen mijn overtuiging of geweten ingingen, dan bedankte ik liever om bestuurslid te zijn

Verblind door de geest

Op 17 maart schrijft één van de dames streng:

“Baas. Welke diepe smart enigen uit de Nederhorster Gemeente en gij inzonderheid, in de laatste weken ons hebt aangedaan zal ik U wel niet behoeven te zeggen. Kunt gij nu waarlijk menen, door zulke onwettige en onchristelijke handelingen dien Heer te eren,

Wouter Strietman te midden van zijn gezin, Zeist, 1904; links opa Jan, rechts tante Cor.

dan dat ik mij zou lenen om U tot verdriet te zijn, ik ben onderdanige dienaar, dat hoop ik met God en geweten te blijven.”

Hij beroept zich daarbij op de Bijbel: ‘Exodus 23 vers 1 en 3 is mij ook van een vriend tot overdenking aanbevolen’. En daar staat: ‘Onthoud je van lasterlijke aantijgingen (...en) iemand vals (te) beschuldigen. Laat je er niet door de meerderheid toe overhalen iets onrechtvaardigs te doen.’

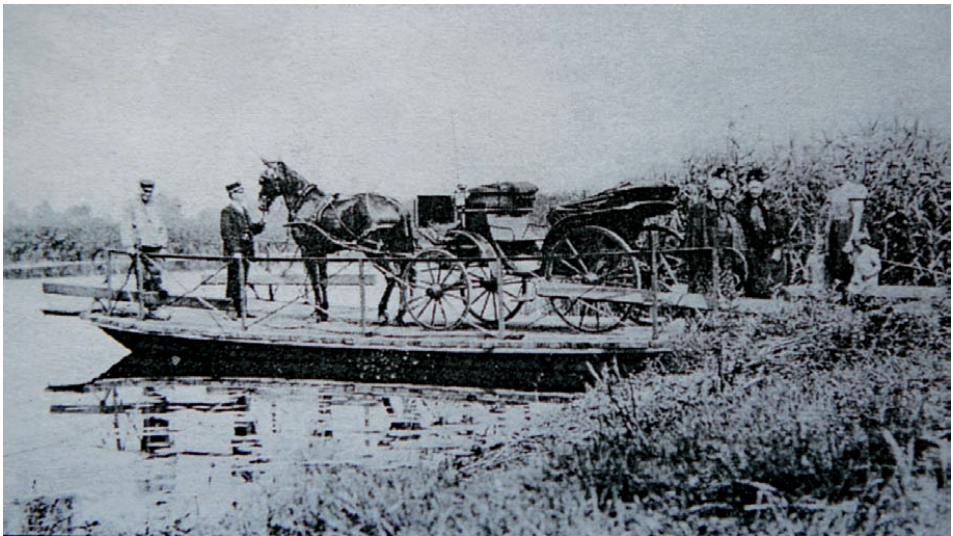
die recht en gerechtigheid wil? Van U, die Gods woord dagelijks leest, dus met zijn geboden enigszins bekend moet zijn, zou dit onmogelijk wezen, waart gij niet geheel verblind door de geest die thans in kerk en maatschappij door ons land rondwaart. Baas! Onderzoek Uzelf voor den Heere God, vraag wat Zijn wil is en mocht gij dan nog inzien dat onrecht Zijn wil niet kan zijn, laat U dan van het terugkeren tot de weg van orde en plicht

toch niet terughouden door het oordeel door wie gij U hebt laten opzetten en verleiden.”

Dan houden ook zij hem vermanend het Woord voor: *‘Bedenk toch hoe eenmaal Saulus tegen de Gemeente van Christus gewoed heeft, menende Gode een dienst te doen.’*

Blijkens aantekeningen en verslagen is er toen van alles gebeurd: de kerk krijgt nieuwe sloten, men poogt om met een koevoet de hekken te openen, en een

zo zwart bij U gemaakt heeft, als zou ik de grootste aanvoerder van de opstand zijn, juist het tegendeel is waar, want bij alle handelingen naar buiten, daar ben ik in genen dele bij geweest, ik heb ook al degenen die ik gesproken heb vermaand en bedreigd dat als er iets gebeurde dat naar geweld geleek, ik mij dan ogenblikkelijk terugtrok en er mij niet meer mee zou bemoeien, en wilt U een bewijs van de politie dat ik gans nergens bij geweest ben, dan zal ik dat aan U zien te verstrekken, of

De freules Warin achter de koets, met de pont over de Vecht op weg naar Amsterdam.

ouderling wordt nagewezen en uitgejouwd: Toonbeelden naar invloed gebruikt om een notabele te doen vallen en in zijn plaats te komen. Er komt politie aan te pas, die met getrokken sabel optreedt. Daar moet Wouter bij betrokken zijn geweest.

De Lont in het kruitvat

Hij ziet op 23 maart de bui hangen: *“Freule! Met verontwaardiging moet ik U te kennen geven dat het mij smart dat men mij*

als het U om waarheid te doen is, dan kan de Brigadier Majoor die hier geweest is inlichting verschaffen want ik heb hem er over aangesproken, die heeft mij ook eerlijk verklaard niet te kunnen begrijpen wat de politie aan Den Berg moest doen daar er gans niets te doen is, want de mensen zijn allen even kalm.”

Dan zegt hij iets over het ontstaan van het conflict: *“Ds. Veenhuijsen is de man die de lont in het knuut gestoken heeft, en door leugen en bedrog Van Emmerik (kerkevoogd) voor hem heeft zoeken onschadelijk te maken, en*

daar ik nu moest kiezen tussen recht en onrecht, heb ik die zaak goed overwogen, niet alleen wegens mijn geweten tegenover een Heilig en Rechtvaardig God, maar ook tegenover U, als bedenkende dat mijn brood ermee kon gemoeid zijn zodat die zaak zeer zwaar werd, maar bedenkende dat U mij indertijd voor ruim 23 jaren gehuurd heeft onder voorwaarde van recht en gerechtigheid te betrachten en ik dat ook beloofd heb, zo houd ik daar getrouw aan vast, en laat ik mij liever wegzenden dan dat ik met een schuldige ziel naar mijn graf loop om over deze zaak een vreselijk veroordeeld Rechter te ontmoeten. Mijn bedoeling was U eerst alle ongerechtigheden van dominee en kerkenraad bloot te leggen, maar daar ik zeer goed begrijp dat U daar niets van zult aannemen, zo laat ik dit nog rusten.' Voor de oprechte groeten, met hoogachting, besluit hij getrouw met de bede: 'Dat Gods onmisbare Heilige Geest U in alle waarheid moge leiden.'

Tot groot leedwezen

Als antwoord maken de dames duidelijk: het is zoals zij het zien.

"Ik heb gezegd: Welke diepe smart enigen uit de Nederhorster Gemeente en gij inzonderheid ons hebt aangedaan", natuurlijk menende gij inzonderheid omdat wij met U de meeste omgang hadden en in U het meeste vertrouwen stelden. Van 'de grootste aanvoerder in den opstand' als op U toepasselijk, heeft niemand gesproken. Het overige van Uw brief blijve op dit ogenblik maar onbeantwoord, omdat er een verblindheid bestaat waarbij wit voor zwart en recht voor onrecht aangezien wordt."

Daarop volgt zover is na te gaan even geen antwoord, maar dan, op 2 april, barst de bom. Heeft Wouter een geweten? Wel, wij ook! "Tot ons groot leedwezen hebben wij tot het besluit moeten komen om U te

zeggen wat U natuurlijk wel reeds begrepen hebt, dat wij ons verplicht achten U den dienst op te zeggen, omdat, waar gij U volgens Uw geweten genoodzaakt vindt mede te werken tot versterking der rust in onze kerk en tot opstand tegen hare reglementen, die U toch in Uwe geloofsovertuiging geheel vrij lieten, wij, volgens ons geweten, geen vrijheid hebben U in onze dienst te behouden, Uwen invloed tot verscheuring der Gemeente te Nederhorst den Berg te bestendigen en daardoor tot hare ver-

Gezicht op de RK Kerk vanuit de dakgoot van het kasteel, gefotografeerd in 1967 tijdens de restauratie.

woesting mee te werken. Wijzer en beter, voor Uzelf en voor anderen, zal het zijn, dat gij U vestigt in een geheel dolerende gemeente."

Blijft het hierbij? Kijk: "Indien gij wenst de bloemententoonstelling te komen zien en aldaar mogelijk vakgenoten te ontmoeten met wie bespreking voor u dienstig zou kunnen zijn kunt gij de reis best op het boek (de rekening) schrijven. U 's Heeren zegen toewensend, met toegenegenheid."

Onderdanige dienaar

Het kan niet anders of ook anderen raken bij de discussie betrokken. Het laat zich raden dat het dorp op z'n kop staat bij deze ongehoorde confrontatie. Ene W. van Keulen, die ook tot het personeel lijkt te behoren, neemt het op voor 'den Baas' en dient op 8 april een verzoekschrift in, mede namens die Dirk, om reden daar hij niet kan schrijven: *“Zeer geachte Freules. Daar ik den vrijheid neem U Edele deze letter door Gods goedheid U in een goeden welstand ter hand mag stellen. Hopende dat U deze ook in welstand ter hand gesteld mag worden. Maar Freules, ik zet deze wel met een roerend hart, dat kan ik U zo niet schrijven als ik het wel heb zoals ik gehoord heb van den Baas. Ach geachte*

Freules, wij zijn allen nu aan het grijs worden en in jaren te tellen. Mocht het zijn, mag den Baas alstublieft weer blijven. (...) Bedenkt U eer het te laat is want ik weet hoe ik er onder ben want zonder tranen zet ik deze zaak niet. Den Heere God weet het hoe moeilijk het valt van weg daar we nu alreeds al zoveel jaren met ons allen ons best gedaan hebben om den boel zoveel ons vermogen was naar Uw genoegen te maken, dat durf ik te zeggen met waarheid, Freules, dus geachte Freules, denk aan vrouw en kinderen. Ik word geheel ontroerd van het gezicht dat ik nu alreeds heb ondervonden. Alstublieft mag alles blijven. Wij zijn aan het tellen van jaren, in dit ogenblik kan het de leste zijn. God den Heere spare u beiden en geve U allen zijn Zegen, daar op deze zal de uitkomst gezegend zijn. Na veel groeten van ons, U Edele onderdanig dienaar.”

Dolerende lotgenoot

Niet alleen de tuinman ligt onder vuur, er is ook een brief over het congé van een onderwijzer van de Christelijke school. In die tijd werden 'bijzondere' scholen wel erkend, er was vrijheid van onderwijs, maar niet door de overheid betaald, dat gebeurde pas na financiële gelijkstelling met het openbaar onderwijs in 1917. Grote kans dus, dat de dames toen nog de kosten voor hun rekening namen, zoals zij ook de kerk onderhielden.

Zij schrijven aan deze anoniem dolerende lotgenoot: *“Tot ons leedwezen is dan toch geschied wat wij (...) nog gehoopt hadden te voorkomen. Wij gevoelen ons dus verplicht met U, zo ik hoop in wederzijdse waardering van overtuiging en welwillende gezindheid, over de toekomst te spreken. U zult even goed als wij gevoelen dat, terwijl U toont volgens Uw geweten U beslist te moeten voe-*

De band tussen kasteel Nederhorst en de Protestantse Willibrordkerk weergegeven in glasinloodraam met wapen (1892). Wapenspreuk: Vivit Post Funera Virtus: 'De deugd blijft leven na het graf'.

gen bij de dolerenden wier toeleg (plan) het is onze bestaande Hervormde Kerk te ondermijnen en af te breken, wij volgens ons geweten en het reglement onzer Christelijke school geen onderwijzer aldaar mogen blijven salariëren die van het lidmaatschap der Nederduits Hervormde Kerk vervallen is. Daarom verzoeken wij U te willen uitzien naar een andere school waar U onder geestverwanten kunt werkzaam zijn, en ons nader te willen zeggen tegen welke tijd U zou denken Nederhorst te kunnen verlaten. Ware het niet om de vooruitzichten van Uw vrouw die wij van harte hopen dat die gezegend mogen aflopen en die wij wel degelijk in aanmerking willen nemen, dan zouden wij die verhuizing in de eerste dagen van augustus wenssen voor te stellen(...). Als hij intussen maar volstrekt geen allusie (toespeling) op enige kerkelijke kwestie maakt. Wij verzoeken antwoord van U te ontvangen op deze brief, en hopen wij dat deze verandering die tot ons leedwezen volstrekt noodzakelijk geworden is, zowel voor U als voor onze gemeente gezegend zal mogen worden.”

Dat gaat zomaar niet

Wouter bevestigt de ontvangst van een niet bewaard gebleven brief. De dames hebben hem een nieuw onderdak voorgehouden, en vragen nu naar de papieren van de school.

“Ik heb Uw schrijven van 4 mei ontvangen en daaruit gezien dat U het om verschillende redenen noodzakelijk acht om mij met augustus te doen vertrekken, met verdere voorwaarde wegens betaling tot november. Gaarne wenste ik hieraan met goede vooruitzichten gevolg te kunnen geven en wend daartoe ook alle moeite aan, maar mochten mijn pogingen daartoe mislukken, dan houd ik mij aan Uw eerste zeggen en later schrijven want ik moet

toch een onderkomen hebben en een voorlopig geschikte woning ligt ook niet voor de hand, zodat sprekend geld ook wel zwijgen moet. Uw advertentie voor een boerderijtje kan aan mijn adres niet zijn want mijn middelen daartoe zijn te zeer beperkt, zodat ik daar nog niet over kan denken. En op mijn gevorderde leeftijd ben ik nog niet van plan om mij in een schuldenlast te steken, want ik wens ook als eerlijk man te sterven. Aangaande Uw vraag om de eigendoms papieren begrijp ik niet of het

Oorkonde, door de burgerij aangeboden, ter gelegenheid van het 75-jarig jubileum van de Dames Warin.

de tijd daartoe al is. Ik weet niet of het te achten is dat wij als schoolbestuur ontbonden zijn, indien ja dan diende dit toch wel eerlijk gedaan te worden. Ik weet niet hoe de zaken staan, want bestuursvergaderingen hebben wij van dit jaar nog gans niet gehad. En om nu stilzwijgend afstand te doen van mijn verplichtingen, dat gaat zo niet. Verder wens ik als het kan mijn beloften na te komen.”

Ongepast antwoord

Wouters reactie uit verantwoordelijkheid voor de zaken van de school, wordt verstaan als onwil en schiet de dames in het verkeerde keelgat: *“Ik heb niet gevraagd om Uw schoolboek en dus niet om stilzwijgend afstand te doen van Uw verplichtingen. Het ongepaste antwoord ‘Dat gaat zo niet’ wil ik U niet toerekenen wijl (omdat) dit evenals andere zinsneden uit Uw brief blijkbaar niet van U is. Ik heb U gevraagd om die stukken die U indertijd op het torentje ons wilde geven, en waarvan wij toen zeiden ‘Och houdt gij die maar bij U, daar zijn zij wel bewaard’, niet kunnend vermoeden dat ooit zoveel ellende als thans het geval is over onze Gemeente zou gebracht worden en dientengevolge ook over U en ons zou komen. Wilt gij nu liever ons die stukken later geven wanneer wij buiten komen, dan is het ons wel maar ‘indien het kan’ heeft geen zin want, indien wij en gij in leven zijn en*

gij ze getrouw bewaart, kan het. Indien gij namelijk alle moeite ertoe aanwendt, hoop ik nog steeds dat gij iets goeds zult mogen vinden en was het niet terstond (...) dan zou gij in het afgezonderde zuidooster deel van het huis tijdelijk Uw goed kunnen bergen, want het is maar dat wij aanvankelijk gezegd hebben ‘desnoods tot november maar zo het kan hoe eerder hoe liever’ doch sedert ben ik zo van alle zijden opmerkzaam gemaakt op het glad ongeschikte om in november van tuinbaas te verwisselen zodat wij daaromtrent van inzien veranderd zijn. Met onze beste wensen.”

In die tijd is er ook met die onbekend gebleven onderwijzer afgerekend, dat contact is harder van toon, al verwachten de dames wel dat hun meningsverschil ná dit leven wordt opgelost: *“Met verbazing en leedwezen zien wij hoe gij door achterdocht Uzelf en anderen het leven verbittert en mensen verkeerd beoordeelt. (...)*

Reevaart rond 1890 met stoomboot van Van Emmerik (waarschijnlijk).

In deze torenkamer woonde tuinbaas Wouter Strietman met zijn gezin vanaf 1864 tot zijn ontslag in 1887.

Wij zijn het volkomen met U eens dat er voor arm en rijk maar één weg, één waarheid en één Heer en Heiland is door wie wij zalig worden kunnen, doch het verschil tussen U en ons bestaat in de uitwendige aangelegenheden van de kerk, zodat, wat in uw oog tot haar herstel en opbouwen dienen moet, in ons oog strekt tot haar ondermijning en verwoesting. Hierover zullen wij het denklijk op deze wereld wel niet eens worden, maar indien zoals wij hopen gij en wij door 's Heeren genade eenmaal in de eeuwige zaligheid mogen ingaan, zal die oorzaak van verdeeldheid ook voorgoed zijn weggevallen."

Onrecht en opstand

Er lag nog altijd het verzoekschrift van Van Keulen en Dirk, van wie we in het antwoord lezen dat hij de achternaam Portengen heeft. Of er in de tussentijd

druk is uitgeoefend, valt niet meer na te gaan, maar de dames betonen zich tevreden dat de twee in hun ogen tot inkeer zijn gekomen:

"Dat gij nog eens verzocht hebt om verandering in ons besluit omtrent den baas te maken, vinden wij zeer goed en hebben wij liever dan dat gijlieden onverschillig waart aan iemand onder en met wie gijlieden zo lang gewerkt hebt en die altijd belangstelling in U betoond heeft. Ook voor ons zelve is het een groot verdriet en een groot verlies dat wij baas Strietman moeten missen, maar wij mogen ons eigen belang niet in aanmerking nemen boven dat van de Gemeente en zijn daarom tot ons oprecht leedwezen verplicht uit onze dienst en onze Gemeente iemand te verwijderen die helaas door dwaalbegrip en verkeerde invloed mede werkt tot verwoesting en ondergang der Hervormde Gemeente te

Nederhorst den Berg. Godsdienstige overtuiging laten wij geheel vrij, maar waar die brengt tot onrecht en opstand in onze Kerk mogen wij dat niet toelaten. Daarom ook hebben wij met genoegen vernomen dat gij, zij het dan na gedurende enige tijd te hebben mede gedaan, thans U verklaard hebt te willen blijven bij onze Nederduits Hervormde kerk. Want wie de wettige predikant, kerkenraad en kerkvoogdij smadelijk bejegent en met minachting behandelt, mogen wij in onze dienst niet houden.”

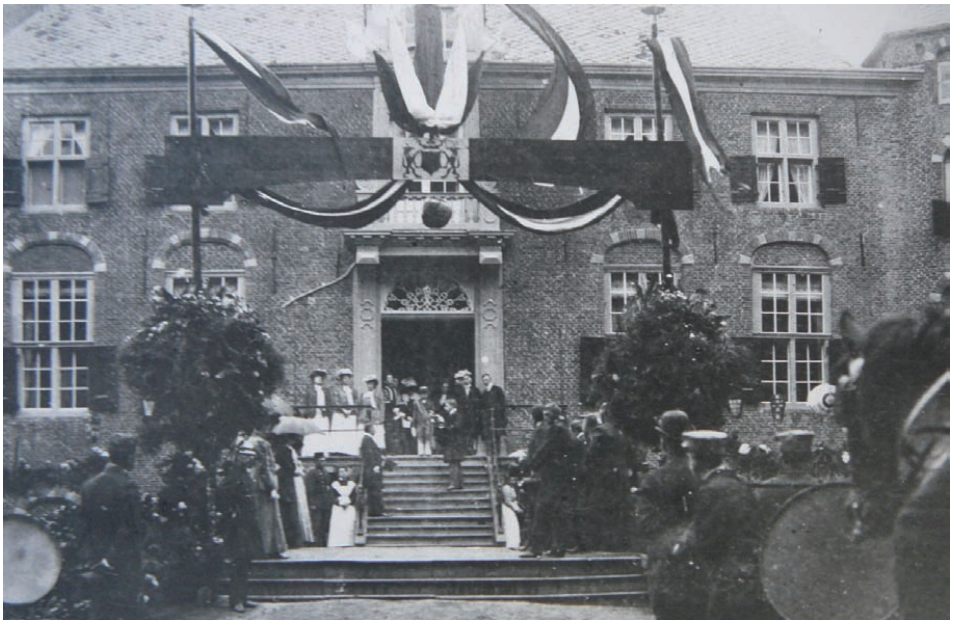
Weer gelukkig leven

In een volgende brief aan Wouter geven de dames opnieuw te kennen dat zij hem bij nader inzien toch liever al in augustus dan pas in november zien vertrekken, al willen ze hem wel doorbetalen. Met het oog op de opvolging ver-

zoeken zij hem aan de aanstaande tuinbaas als tuinmanswoning aan te wijzen: ‘Uw 3 vertrekken met keldertorentje zoals het vroeger altijd geweest is’.

Mocht hij met zijn talrijke gezin dan nog geen nieuwe bestemming hebben gevonden, dan kan hij tijdelijk wel in de andere vertrekken terecht.

“Doch wij hopen dat gij voordien toch iets voor geschikts moogt vinden en dat de Heer Uw weg voorspoedig zal maken. Het is en blijft onze hartelijke en bedelende wens dat gij eerlang iets vinden moogt waar gij met Uwe vrouw en kinderen weder gelukkig leven moogt. Doch hoezeer het ons leed doet het te moeten aanzeggen, achten wij het toch om verschillende redenen noodzakelijk tot het besluit te komen met augustus van tuinbaas te veranderen en zullen wij U tot vergoeding voor die drie maanden van augustus tot no-

Baron van Lijnden, neef en sinds 1902 meerderjarige erfgenaam van de freules Warin, werd in dat jaar feestelijk ingehaald door de dorpsbevolking. De versiering laat zien dat hij veel te vertellen had binnen de dorpsgemeenschap.

vember Uw dubbele loon dus f 250.- geven in plaats van f 125,-. Dit zou ik U verleden week geschreven hebben indien ik niet nog enigszins gehoopt had dat gij mogelijk na Uw Gelders uitstapje (wie weet is dit de genoemde bloemententoonstelling) ons enig gunstig bericht omtrent Uwe uitzichten zou kunnen schrijven. Wij verzoeken U ons thans volgens Uwe belofte de nog bij U berustende rekeningen en eigendomsapieren van de Christelijke school te willen overzenden woensdag in de (groenten-)mand.”

We moesten wel weg

Tot zover deze correspondentie. Op 13 september van dit roerige jaar 1887 is Wouter met zijn gezin, blijkens het bevolkingsregister van Nederhorst den Berg, uitgeschreven naar Zeist. Daar had hij al op 11 juni voor f 7.100,- uit een openbare veiling gekocht: Een warmoezeniershofstede (groentekwekerij met hoeve) bestaande uit huis met achterhuis en schuur, warmoezeniersboomgaard en weiland, aan de Koppeldijk en van daar tot de Biltse Vaart.

De verhuizing was mede mogelijk gemaakt door de dames Warin, die Wouter bij akte van 25 juli 1887 een hypothecaire lening verstrekten van f 8.000,- tegen 3%. Het complex was nog in verhuur, die werd per 1 januari 1888 opgezegd. Het gezin verhuisde uiteindelijk pas in mei. De opbrengst van het land verkocht de familie langs de weg met behulp van een juk met twee manden. Zo kwamen wij op Zeist te wonen. Onze tante Cor was als jong meisje ooggetuige. Je kon het haar op haar oude dag (ze is 103 geworden) nog wrang zo horen zeggen: *‘De dames stonden te huilen, met zakdoekjes in de hand op het bordes, maar we moesten wel weg!’*

Op zijn 80^e verjaardag (in 1911) is het leven van Wouter bezongen; twee coupletten daarvan gaan over ‘de kerkstrijd in ons ganse vaderland’ en ‘de hartstocht die was losgebrand’: *Het waren dan de Synodalen, die ijverden voor vreemde leer / de Christus van Zijn troon te halen, dit bracht ook zoveel tegenweer. // Daar deze strijd van alle zijden met geweld en krachten werd gedaan / tenslotte moest gij er voor lijden, men gaf uw bevel van heen te gaan.*

Kasteel Nederhorst in de winter.

Zoon Jan (onze opa) bediende zijn klanten met een hondenkar en paard-en-wagen, waarna zijn zoon, weer Wouter (mijn vader dus), de zaak in groenten, fruit en aardappelen van eigen tuin en de Utrechtse groothandel, voortzette met een T-Ford en later drie opgemaakte vrachtwagens.

Broer Wout (‘junior’) nam de laatste fase van het bedrijf voor zijn rekening, totdat in het begin van de jaren ’70 van de vorige eeuw precies daar de woonwijk Zeist-West gebouwd moest worden. Op de plaats van ons huis staat nu, hoe kan het anders, een Protestantse kerk, en even verderop een moskee.

Zo kan het verkeren

Zo lezen we hoe diepe overtuigingen aanvankelijk nog op voet van gelijkwaardigheid uitgewisseld werden, totdat de maat vol raakte. De freules, weliswaar oprecht bezorgd, hadden het nu eenmaal voor 't zeggen, 'baas' moest buigen, anders kon hij weg. Terwijl je leest dat ze toch ook op elkaar gesteld waren, de dames lieten hun tuinman niet vallen, ondanks dat hun opvattingen verschilden.

Het is een voorbeeld van de toen geldende verhoudingen tussen adel en burgerij, tussen baas en ondergeschikte, tussen het kerkelijk gezag en persoonlijk geloof. Eveneens tussen de bestaande orde en het eigen geweten. Beiden be-

Er is moed betoond met een beroep op het geweten, er is gelijk gehaald, maar wel een prijs betaald. De ontwikkeling was daarmee echter niet tot een keerpunt gekomen. Is dat nu typisch voor die tijd? Verschillende waarheden mogen in de loop der jaren een ander gezicht gekregen hebben, hemelsbreed verschillen ze niet. Er zijn parallellen, gedachtig de golfbewegingen in de tijd. In het gezin waaruit ik kom is één van de tien kinderen weer Wout genoemd, een ander Jan. Hun namen komen in de familie vaker voor, onze eigen zoon heet Wouter Jan. Dat Jan komt echter door de vernoeming naar zijn grootvader van moeders kant. Het Bijbeltje dat de oude Wouter blijkens inscriptie in 1843 als

De Reevaart rond de tijd van de Doleantie (±1890). Op de dijk de telegraafpaal voor postkantoor Roukens.

toonden zich zowel toegenegen als onbuigzaam, en allebei beriepen ze zich op een opdracht van hoger orde. Die orde had voor beiden dezelfde bron, maar pakte verschillend uit, ze steeg bij beide partijen boven het hoofd en hun stand.

12-jarige kreeg, heeft nu bij onze zoon Wouter Jan een bijzondere plek in huis. Wij hadden vroeger thuis nog steeds die boomgaard aan de weg. De appels plukten we voor de handel of we raapten ze voor eigen gebruik. Een deel jatte de jongens uit de buurt, daar zaten wij niet

mee. Echter, waar ze ook heen rolden, ze vielen nooit ver van de boom. Intussen zijn de oude Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland, samen met de Evangelisch-Lutherse Kerk vreedzaam herenigd in de nieuwe Protestantse Kerk in Nederland, de PKN. Op aarde, niet eens pas in het hiernamaals. Het kan verkeren in tijd en eeuwigheid.

PS: Krant, klok en klepel

Dit verhaal heeft nooit de bedoeling gehad om de geschiedenis van de doleanantie te beschrijven, daar bestaat meer dan voldoende literatuur over. Het ging erom de gevolgen te laten zien vanuit de eigen familiegeschiedenis. Maar in de hele correspondentie komt de inhoud van het conflict, de oorzaak en de gewraakte opvatting, niet uit de verf. Dat het gezag in het geding kwam, was kennelijk aanleiding genoeg. Daarin onderscheidt het geschil zich niet van zovele andere, toen en nu. Na de beschrijving kwam er in 1887 nog een publicatie boven water. Wat zich op 'Den Berg' afspeelde, haalde de landelijke pers in 'De Heraut', de Gereformeerde weekkrant met als hoofdredacteur Abraham Kuijper. Maar ook die gaat langs het punt zelf heen. En waar de krant de klok van het ontslag heeft horen luiden, weten wij over de klepel van de 'douceur' niet beter dan dat die hypotheek per 1907 afgelost is. Wij kennen nu dus wél de persoon om wie het hier gaat, hij brengt deze geschiedenis voor ons tot leven. De Heraut: 'Amsterdam, 17 Juni 1887'.

Naar aanleiding van het ook door ons opgenomen gerucht, dat te Nederhorst den Berg een tuinman op een buitenplaats

uit zijn dienst zou zijn ontslagen omdat hij doleren ging, meldt men ons: *ten 1^e dat aan deze tuinman, die met 1 Augustus ontslagen is, traktement tot 1 November werd verzekerd; en ten 2^e een zekere som gelds, die hem in staat stelde eigenaar van een tuinzaak te worden.* Nu, dat wie over de middelen beschikt om een groot buiten te bezitten, een tuinman die, gelijk deze berichtgever zelf meldt, 'vele jaren op lofwaardige wijze gediend had', niet wegzendt zonder een douceur, spreekt wel vanzelf, en dat in casu deze douceur niet karig zou uitvalen, lag in den aard der zaak. Maar zo blijft dan toch het feit dat een tuinbaas, die vele jaren op 'lofwaardige wijze' zijn taak vervuld had, zonder dat hij weg wenste, en zonder dat er iets was voorgevallen, uit zijn dienst ontslagen is, zonder dat hiervan enige andere reden wordt rondverteld dan alleen dat hij meende om Jezus zijn Koning te eren, niet langer aan een ongelovig kerkbestuur, waarvan de moderne heer Koch bezieler en voorzitter is, te mogen gehoorzamen. En dit verschijnsel nu blijft ons in hoge mate bedenkelijk voorkomen. Daar echter de persoon wie het hier geldt, ons zelfs niet bij name bekend is, bestaat er voor ons geen aanleiding hierop verder in te gaan. ■

h.strietman@planet.nl

De stukken zijn in chronologische volgorde aangehaald en cursief gedrukt, en wel in de oude spelling, behalve waar die een goed begrip in hedendaags Nederlands in de weg zou staan. Een enkele keer is een ouderwets woord in de tekst rechttop vertaald of toegelicht. Met dank aan Henk Wegerif en Hans Kluin voor hun nauwgezet bronnenonderzoek en de transcriptie van de handschriften, aange troffen in het Streekarchief Gooi en Vechtstreek te Hilversum resp. Digibron.nl.

‘De Hollandse Waterlinie’ blijft eeuwig bestaan

Gerard Baar

Na afloop van de korte jaarvergadering 2015 kreeg de heer Chris Will uit Everdingen het woord. Hij is als kunsthistoricus gespecialiseerd in militaire architectuur en sinds 2013 conservator van het Waterliniemuseum Fort bij Vechten (gemeente Bunnik), dat in september van dit jaar geopend wordt.

Een van de hoogtepunten in dat museum is een 50 meter lange maquette van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. U kunt met één druk op de knop met eigen ogen aanschouwen hoe het inunderen van de 85 kilometer lange Linie tussen Muiden en de Biesbosch in zijn werk had moeten gaan. De Linie was in 1940 niet af, maar is in de vijf oorlogsdagen kort ingezet (twee dagen). Na de capitulatie is het inunderen gelijk stopgezet. In 1951 hief de regering de Nieuwe Hollandse Waterlinie op, het verdedigingswerk had eigenlijk nooit haar nut bewezen.

Prins Maurits was de eerste veldheer die rond 1620 het idee opwierp om een verdedigingslinie te ontwikkelen, die door inundatie gebruiksklaar kon worden gemaakt. Hij noemde het de Utrechtse Linie. Zijn halfbroer, Frederik Hendrik, die hem in 1625 opvolgde als Stadhouders ging over tot de aanleg van een veel langere. Deze staat te boek als ‘De Oude Waterlinie’, die daadwerkelijk gebruikt is in het Rampjaar 1672. Het onder water zetten van veel te grote gebieden leidde toen zelfs tot interne conflicten. Boeren binnen het gebied saboteerden op grote schaal het militair gebruiksklaar maken van het verdedigingswerk. Op straffe van de doodstraf kreeg het bestuur van de Republiek de situatie onder controle. De Linie hielp in zoverre dat de Fransen Holland niet konden bezetten. Amsterdam bleef gespaard. Utrecht en de Vechtstreek hebben wel veel te lijden gehad in dat oorlogsjaar. In 1795 had de Linie geen enkel nut want de Fransen liepen zomaar over de bevroren rivieren en de Waterlinie Holland binnen.

Nadat Jan Blanken rond 1800 de waaiersluis had uitgevonden, kon de patriot Cornelis Kraijenhoff al onder Napoleon verder gaan met het verbeteren van de Hollandse Waterlinie. De verdediging van de stad Utrecht kreeg van hem de hoogste prioriteit (de Lunetten).

Nieuwe Hollandse Waterlinie.

De buitenste ring, waaronder Fort Vechten, kwam net voor de Frans-Duitse oorlog (1870) in gebruik. De heer Will benadrukte dat er naast de Nieuwe Hollandse Waterlinie in Nederland nog tien andere Linies zijn, waaronder de Stelling van Amsterdam. Deze was in 1807 bedacht, maar de aanleg daarvan liet tot 1880 op zich wachten. Die Stelling maakt gedeeltelijk gebruik van de onder koning Willem I in 1815 gestarte aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie (onder leiding van Kraijenhoff), welke in 1940 voltooid had moeten zijn. Beide Linies zijn sinds een paar jaar opgenomen in het Cultureel Werelderfgoed van de Unesco, er wordt volop gewerkt aan het herstel.

Boven: Overzichtkaart Linies.

Links: Luchtfoto van het fort Nigtevecht met de Vecht, waarop in de verte de camping op het Kleine Eiland is te zien.

Een deel van de forten heeft of krijgt een recreatieve functie, de overige worden eveneens opgeknapt.

Een dagtochtje op de fiets naar het Waterlinie-museum Fort bij Vechten lijkt mij wel te doen, vooral omdat ik denk dat de meeste lezers over een elektrische fiets beschikken. De tocht is een aanrader, U kunt zelfs in één adem Huis en park Rijnauwen meepikken. ■

Het korte leven van Alfer II van der Horst (ca.1316-1345) op Kasteel Ter Horst

Els N.G.
van Damme

Alfer II, de volgende generatie op het kasteel, was aan de beurt rond 1335. Na de dood van zijn vader werd hij op ongeveer 19-jarige leeftijd eigenaar van het voorvaderlijke erfgoed: “*het Huys Ter Horst*” en de oude erfgoederen: “*4 morgen land met de Berg rond Ter Horst, de tienden (belastingopbrengsten) van Ankeveen en Overmeer en de visserij in het Overmeer en de tienden van het gerecht Horstwaard en de Nesse*”.¹⁾ Hij werd net als zijn vader weer leeneigenaar, nu niet meer van de bisschop, maar na de overmacht van Floris V, van de graaf van Holland. Dit leenbezit zou tot 1568, het einde van de Horst-dynastie, in de familie blijven.

Sedert de tijd die zijn vader Alfer I op Ter Horst doorbracht was er landelijk veel veranderd en maatschappelijk veel vernieuwd. Men had de vervaardiging van baksteen en van vensterglas onder de knie gekregen, zodat veel houten gebouwen plaatsmaakten voor stenen behuizingen met vensters. Misschien werd de woontoren van de burcht toen wel

uitgebreid met meer onderdakmogelijkheden. Wij zullen het nooit weten.

De omgeving moet er toen erg anders zijn gaan uitzien. Men had namelijk ook poldermolens ontwikkeld om het land te ontwateren en zo landbouw en veeteelt mogelijk te maken. Het land was productiever geworden.

De handel leefde op en de ambachtsnijverheid groeide waardoor de gilden in de steden hun invloed konden laten gelden. De stedelijke bevolking groeide en werd mondig. Belangrijke Utrechtse patriciërs onttrokken zich aan het gezag van de bisschop en kozen voor Hollandse steun. Buiten het Sticht probeerden ambitieuze Hollandse graven en edelen meer en meer voet aan de grond te krijgen in het Sticht. Verdediging van eigendommen was meer dan ooit nodig.

Vuurwapens en kanonnen waren ontwikkeld om verdediging effectiever te maken. Of die wapens op Ter Horst aanwezig waren en gebruikt werden is ons niet bekend. Veel Stichtse ridders hebben in Hollandse krijgsdienst mee moeten strijden, waaronder ook Alfer II, als leenheer van de graaf van Holland.

Afb. 1. Gedenkteken voor de slag bij Warns in 1345 op het Rode Klif in Friesland.

De strijd om Friesland

Tijdens Alfers jonge jaren, in 1337, werd de 'goede' graaf Willem III opgevolgd door zijn zoon Willem IV. De graven van Holland waren zich steeds verder op het internationale niveau gaan bewegen en hadden veel gezag verworven aan buitenlandse hoven. Willem IV echter was weinig politiek begaafd en maakte veel fouten op zijn oorlogspad en zijn wilde kruistochten. Hij werd gezien als een praalzieke vechtjas, maar stond in Europa toch nog als een invloedrijke vorst te boek.²⁾ Hij stelde zelf op zeker moment voor een al lang slepende vete met de Friezen te gaan verrekenen. De enige stad waar hij daar nog gezag had en waar nog mee te onderhandelen viel was Stavoren. Deze bloeiende stad had (graan)handelscontacten onder andere met het Oostzeegebied, wel de "*moeder aller handel*" genoemd. Ons land is er rijk van geworden.

De Hollanders zagen de Friezen toen echter als ruw volk, als "*koningsmoorde-naars*", want zij hadden in 1256 in de strijd tegen de Westfriezen hun be-roemde Rooms-koning graaf Willem II, de vader van Floris V, doodgeslagen. Dat wekte nu, meer dan 100 jaar later, nog wraakgevoelens.

Voor deze strijd werd ook Alfer in Hol-landse krijgsdienst opgeroepen. Eerst werd hij tot ridder geslagen.³⁾

Bijna 15.000! man trok vanuit Enkhui-zen naar Stavoren, de Zuiderzee op. De leiding lag bij graaf Willem IV (29 jaar) en zijn oom, Jan van Henegouwen (broer van graaf Willem III; 61 jaar). De laatste was een belangrijke raadgever, waarnaar Willem overigens slecht luis-terde.

Het was een levensgevaarlijk karwei, dat kunnen wij ons nu niet meer voorstellen. Verraderlijke ondiepten, zandbanken, harde westenwind en het was slecht weer! Willem had een groot en zeer kost-baar leger; hij had de beschikking over 758 schepen, grote en kleine visserssche-pen (voor de landing) en veel door Vlaan-deren geleverde wapens. Zo een groots evenement kon aan de overkant niet on-opgemerkt blijven en men werd dan ook "verwacht" door naar men beweert een overmacht van 60.000 Friezen! Er werd van twee kanten aangevallen. Graaf Wil-lem kwam vanuit het noorden maar werd in de rug verrast. Jan van Henegouwen was te laat voor de redding, maar Willem had ook niet het geduld gehad om op hem te wachten. De grote slag vond plaats op 26 september 1345. Velen, men zegt 18.000 man, lieten het leven. Hol-land moest het onderspit delven. Er ging een schok van ontzetting door Europa.

Willem IV werd onthoofd. Ook Alfer sneuvelde, 29 jaar oud, op het slagveld bij Stavoren, ook bekend als de slag bij Warns. Tot aan de Reformatie herdachten de Friezen deze grote triomf bij de 'Rode Klif' (*afb. 1*). Zij wijdden de over-winning aan Maria en het werd dan ook de 'Friesche Lievenvrouwedag' genoemd.

Dynastieke crisis, de Hoekse en Kabeljauwse twisten

Op de dood van Willem IV volgde een ernstige dynastieke crisis die de lang-durige en ingewikkelde Hoekse en Kabeljauwse twisten inluidde. Er was grote zorg over Willems opvolging. Hij was bijna nooit thuis geweest bij zijn vrouw Johanna van Brabant en had geen mannelijke opvolger. Zijn zuster Marga-

retha van Henegouwen, was getrouwd met de Duitse keizer Lodewijk van Beieren. Zij was dus keizerin. De keizer had zeggenschap over de graafelijke machten en schonk nu de graafschappen Holland en Zeeland aan zijn vrouw, zodat de graafschappen Holland, Zeeland en Henegouwen werden samengevoegd.

Margaretha nam het heft in handen op 13 januari 1346. Zij kon echter de enorme financiële gevolgen van de oorlogspolitiek van haar broer niet aan en was bovendien thuis nodig. Zij probeerde háár nog onvolwassen zoon Willem V (Van Beieren)

De conservatieve plattelandsadel, gehecht aan hun bezittingen (de Hoeken) zagen geen heil in deze ontwikkeling en vreesden wéér buitenlandse, nu Beierse machtsinvloeden. Het werd dus oorlog.

De familie Van der Horst hing de Hoekse partij aan, evenals de families waarmee zij omgingen en zij ondervonden de gevolgen! Ook de familie van Montfoort, waaruit Alferts tweede moeder Lysbeth de Rovere van Montfoort stamde. Een broer van haar, Jan en een broer (of oom) Willem en een oom Roelof stierven ook bij Warns. Zij zijn knielend voor Maria in de

Afb. 2. Gedachtenistafel van de Heren van Montfoort (ca. 1380; Rijksmuseum, Amsterdam).

aan de macht te brengen. Zij bedong daarvoor echter zoveel jaargeld dat de steden en edelen dit idee in 1349 afwezen. Alleen sommige stedelijke patriciërs (de Kabeljauwen) zagen de nieuwe Willem, zoon van de keizer, wel zitten, maar al spoedig werd hij bekend als ‘de dolle graaf’. Waarschijnlijk ondervond hij de gevolgen van een hersenbloeding.⁴⁾ Meer dan de helft van zijn leven heeft hij luxueus opgesloten gezeten in zijn kasteel in Henegouwen.

St. Janskerk van Linschoten afgebeeld op het oudst bewaard gebleven Hollandse schilderij van een anonieme schilder. Het werd tussen 1380 en 1400 in opdracht van de familie de Rovere, ter nagedachtenis, geschilderd (afb. 2). Het is nu aanwezig in het Rijksmuseum. Jan en Willem de Rovere zijn de eerste en derde van links, de laatste in de rij, Hendrik, bleef in leven. Hij wordt, symbolisch, vastgehouden door Sint Joris.⁵⁾

De Hoekse en Kabeljauwse partijstrijd zou nog vele jaren, tot in 1490 (de slag bij Brouwershaven), voortdurend opvlammen en vele veldslagen opleveren. Op Wikipedia ⁶⁾ kan men een opsomming van 51 twisten en veldslagen aantreffen. Een verschillende partijkeuze leidde binnen families tot verstoorde verhoudingen en de Hoekse aanhangers ondergingen uitgebreide vernielingen van bezittingen, welke ook de familie Van der Horst zijdelings heeft moeten ervaren. Veel adellijke families leefden in ballingschap.

Alfers vrouw, Hadewich van Raephorst

Alfer II ging op 11 augustus 1335 ⁷⁾ een huwelijk aan met een aanzienlijke en naar het zich laat aanzien zeer vitale vrouw: Hadewich van Raephorst. Haar vader Ridder Gerard van Raephorst was in zijn tijd vertegenwoordiger van Graaf Willem III en verkeerde in de Raad van de bisschop.

Hij is tussen 1277 en 1294 onafgebroken een vooraanstaand schepen van Utrecht geweest. De Raephorsten waren vanouds verwant met het beroemde en adellijke Hollandse geslacht Van Wassenaer, dat wijd en zijd vele bezittingen had. Hadewich's stamvoorouder was Kerstant Doedens van Wassenaer alias Raephorst (1110-1189). Het kasteel Raephorst stond in Wassenaar, in het huidige landgoed De Horsten. Dit was vroeger het eigendom van Prins Frederik en werd in 1903 aangekocht door Koningin Wilhelmina. ⁸⁾ Daar stonden vroeger ook Eikenhorst en Ter Horst, maar deze kastelen zijn nu verdwenen. Eikenhorst is door prinses Christina verbouwd tot Villa Eikenhorst en is nu het domein van ons Koninklijk paar Willem Alexander en Maxima.

In het geslacht Raephorst komen de namen Gerrit (Gerard), Dirk en Kerstant als gevolg van strikte vernoemingen vele malen voor. Gerards broer was Kerstant van Raephorst, ⁹⁾ gehuwd met Hadewich van de Woert uit één van de edelste geslachten van Holland, vermoedelijk uit het gravenhuis voortgekomen. Deze familie heeft veel voor Naaldwijk en omgeving betekend. Zij waren er ambachtsheer, spraken recht en bezaten de patronaatsrechten van de kerk. ¹⁰⁾

Hadewichs vader, Gerard van Raephorst, is tweemaal getrouwd geweest. De vraag is, wanneer werd Hadewich geboren? Wie was haar moeder?

Afb. 3. Kasteel Blommestejn (1730, L.P.Serrurier).

Gerards eerste vrouw was Jutte de Vrese (de Vries). Deze familie de Vries (de 'Fresingers') is uitputtend uitgezocht door Burgers. ¹¹⁾ De familie bestond uit zeer vermogende kooplieden, die vele wereldlijke en geestelijke vorsten hebben gefinancierd en speelden dientengevolge een zeer belangrijke rol in de politiek van de stad Utrecht. Juttes broer Lambert de Vries bijvoorbeeld, bezat een aanzienlijke hoeveelheid goederen in de provincies Utrecht en Noord-Holland en was vroeger geldschieder van Floris V.

Gerard huwde Jutte ca. 1300, zij was eerder getrouwd met Alfaert van Lichtenberg. Jutte leefde tot eind oktober 1320 en zoals gebruikelijk bij het verlies van een nabestaande, liet Gerard in 1320 misen opdragen voor het zielenheil van de overledene en schonk een offer aan de kerk in de vorm van 9 morgen land gelegen in de parochie van Leiderdorp. Over de ‘Fresingers’ en de ‘Lichtenbergers’ volgt hierna nog een karakteristiek verhaal.

Gerards tweede vrouw was Jutte de Vries van der Hogestate. In 1332 leefde deze Jutte nog en verklaarde zij als de weduwe “*mede namens haar kinderen geen recht te doen gelden op het huis en hofstede te Utrecht achter Sint Pieter, dat van wijlen haar overleden broer Gerard van Vrese (is de Vries) was*”.¹²⁾ Gerard van Raephorst overleed zelf in 1325.

Hadewich hier als “Vrouwe” wordt aangeduid, wat doorgaans ‘echtgenote van een ridder’ betekent. Daaruit moeten wij opmaken dat zij toen (bijna) volwassen was. In dat geval moet zij al vóór 1300 geboren zijn. Maar aangezien Hadewich is gestorven in 1399, zou zij dan de onwaarschijnlijke leeftijd van zo’n 100 jaar bereikt hebben. Zuiderent veronderstelt dan ook dat deze Hadewich is overleden en dat er een tweede Hadewich geboren is, omstreeks 1317.

Uit een erfleen dat Gerard van Raephorst in 1323 kreeg van de abt van Egmond worden zijn Jutte, dochter van Gerard Vrese (Vreso), en ook *hun* dochter Haeskine (= Hadewich) met name genoemd.¹⁴⁾ Hadewich stamt dus uit het eerste huwelijk en zal wellicht omstreeks 1317, in elk geval vóór 1320 geboren zijn.

Tabel I. Voorouders van Hadewich van Raephorst (*Van Bloemensteyn*)

Dirk van Raephorst x NN <i>(ca. 1290-1321)</i>		Gerard de Vrese x NN <i>(ca. 1225-na 1294)</i>	
Gerard van Raephorst <i>(ca.1256-8 jan. 1325)</i>	X	1. Jutte de Vrese <i>(?-ca.1320)</i> 2. Jutte de Vries van der Hogestate ¹¹⁾ <i>(?- na 1325)</i>	
Hadewich van Raephorst (van Bloemensteyn) <i>(ca.1317-1399)</i>	X <i>(1335)</i>	Alfer II van der Horst <i>(1316-1345)</i>	
Alfer III, Lijsbeth, Ernst			

Op 6 juni 1311, dus ten tijde van Gerards eerste huwelijk, is er sprake van twee dochters, namelijk Hadewich en Armgard: “...*heer Gheraerd van Raporst, ridder, voor het geval van zijn dood in leen te geven aan zijn dochters vrouwe Hadewie en jonkvrouw Ermegaert*”...¹⁵⁾ Merkwaardig is dat

Daarvan uitgaande zou bij het huwelijk tussen Alfer en Hadewich dat plaats vond op 11 augustus 1335, Hadewich 15 à 18 jaar en Alfer 19 jaar geweest zijn.

Het huwelijk tussen Alfer II en Hadewich heeft de familie Van der Horst verrijkt, want Hadewich was erfdochter,

dus enige erfgenaam. In 1324, toen vader Gerrit al 68 jaar was, verkreeg hij dit bijzondere recht van opvolging voor zijn dochter Hazetiaen, als hij zonder zoon mocht komen te overlijden.

Aan het bezit van de familie van der Horst werd door de bruidschat van Hadewich toegevoegd een kwart van de tienden (belastingopbrengsten) van Leiderdorp. Dit was een bijzonder, namelijk een grafelijk leen.¹⁵ De tienden alleen brachten een groot bedrag op: 100 grooten (zilveren guldens) per jaar op, ofwel 2,5 pond Hollands. Verder kwam hen toe de reuuen van 25 morgen land in De Lier en van 6 morgen in Zouteveen. Ook waren er nog 6 morgen land in Kethel en Spaland en een gedeelte van de tienden en 20 pond jaarlijks uit de visserij van Spaarndam.¹⁶ De bezittingen die Hadewich als bruidschat meebracht lagen dus in en rond Leiderdorp en zijn tot het einde van de Horstdynastie in het bezit van de familie gebleuen.

Het gezin van Alfer en Hadewich

Om wat te weten te komen over de gezinssamenstelling van Alfer II en Hadewich (via de vernoemingen) worden in de tabel I hiernaast de namen van de voorouders gegeven van Hadewich van Raephorst.

De enige bron die over dit gezin iets vermeldt is Wittert van Hoogland. Hij noemt de kinderen Alfer, Lijsbeth, Ernst, Gerbrant en Otto. De namen Gerbrant en Otto komen niet bij de voorouders voor. Er zijn geen nadere gegevens over gevonden. Wij nemen dus vooralsnog aan dat zij in dit gezin niet thuishoren. Alfer III was natuurlijk de oudste zoon, want genoemd naar zijn grootvader van

vaders kant. Hij werd ook vermeld door Beelaerts van Blokland. De dochter Lijsbeth zal vernoemd zijn naar Alferts (tweede) moeder, Lysbeth van Montfoort. Hij heeft zijn eigen moeder nooit gekend omdat zij bij zijn geboorte overleed. Zij moet dus de tweede dochter zijn. Ernst is de derde zoon, want vernoemd naar de oudste broer van zijn vader.

Afb. 4. Huis Fresenburg, reconstructie van de situatie tussen 1400 en 1600 door J.A. van Straaten (1886).

Zeker is, afgaande op de vernoemingen dat Alfer II van der Horst en Hadewich in hun 10-jarige huwelijk de volgende kinderen hadden:

1. Alfer III (ca. 1340-1402)
2. Lysbeth (ca. 1340); zij trad omstreeks 1355 in het huwelijk met Wouter van Matenese, waarvoor Alfer haar een bruidschat van ruim 150 ha land in Overmeer meegaf.
3. Ernst (ca. 1345)

Er moeten welhaast meer kinderen geweest zijn, want wij missen in principe een eerste dochter Jutte (genoemd naar moeders moeder) en een tweede zoon Gerard (naar moeders vader). Misschien Gerbrant?, maar daarover zijn dus geen gegevens gevonden. Heel veel kinderen stierven jong, mogelijk zijn zij vroeg overleden.

Na Alfere's dood in 1345, hertrouwde Hadewich omstreeks 1352 met ridder Jan van Bloemensteyn.¹⁷⁾ Zijn moeder was een Lichtenberger, waarover hierna meer. Hadewich heeft Alfer 56 jaar overleefd. Zij stierf in 1399, 80 of 82 jaar oud. Zij zal de langste tijd van haar leven met haar tweede man waarschijnlijk gewoond hebben op kasteel Blommesteijn bij Houten, dat tot 1391 heeft bestaan (*afb. 3*).

De geslachten De Vrese en Lichtenberg

Zoals verhaald, was Gerard van Raephorst dus voor de eerste maal gehuwd met de weduwe van Alfaert van Lichtenberg, Jutte de Vrese. Zij had al een zoon Jacob en een dochter Elisabeth van Lichtenberg.

Een familieverband tussen Van Lichtenberg en De Vrese is wat raadselachtig. Het waren beide zeer vooraanstaande patriciërsfamilies in de stad Utrecht, die elkaar natuurlijk heel goed gekend hebben, maar zij waren ook elkaars grootste vijanden en berucht in Utrecht. De zogenoemde Fresingers en de Lichtenbergers zijn oorzaak geweest van verschillende burgeroorlogen.¹⁸⁾

Het waren zeer rijke kooplieden, die om hun machtsplaats in de schepenbank van Utrecht vochten. De Fresingers met Gerard de Vrese aan het hoofd, waren

bisschopsgetrouw en behoorden tot het oude patriciaat. De Lichtenbergers vormden de modernere Raad, de stadspartij, die het bestuur van de stad aan de macht van de bisschop wilden onttrekken. Zij deinsden er beiden niet voor terug hun geld in te zetten voor macht en bemoeiden zich bijvoorbeeld diepgaand met de bisschopsbenoeringen. Bisschop Guido van Henegouwen is door Jacob Lichtenberg II een jaar lang gevangen gehouden op huis Lichtenberg. Het zogenaamde Utrechtse Schisma, waarbij twee bisschoppen naast elkaar regeerden was ook het gevolg van hun acties. Uiteindelijk hebben de Fresingers na een moord op Jacob II van Lichtenberg (ca. 1247-1304) gezegevierd.

Jacobs vrouw was een lid van de familie van Wulven, een nauwe verwante dus van Alfer van der Horst, die immers stamde uit de familie van Wulven, de naam die zijn vader nog droeg. Het is dus waarschijnlijk dat de Van der Horsten ook met deze Utrechtse families omgingen, hoewel hun politieke opvattingen wel verschillend geweest moeten zijn.

De moeder van Jan van Bloemensteyn, de tweede echtgenoot van Hadewich van Raephorst, was zoals wij zagen, ook een Lichtenberger. Hij sloot in 1348 een pachtvereenkomst met het Domkapittel, waarbij als borgen optraden ridder Jacob van Lichtenberg en Alpher van Lichtenberg, "sinen broeder", burgers te Utrecht.¹⁹⁾ Ene Alpher van Lichtenberg (overl. in 1481) was getrouwd met Jan Ruijsch, wiens zoon Alfer weer was gehuwd met Elisabeth Willemsdr. van der Horst. Haar herkomst kan nog niet aan de familie gelieerd worden, hoewel een

tweede zoon van Alfer I 'Willem' zou hebben moeten heten!²⁰) Willem kan echter niet een zoon van Heilwig zijn geweest die immers na de geboorte van haar eerstgeboren zoon Alfer II stierf (Heilwigs vader heette Willem van Haerlem). Deze Alfer Ruijsch was koopman en schepen van Utrecht en behoorde ook tot de Utrechtse patriciërs.

Jacob van Lichtenberg (ca. 1382-1449), kanunnik van het Domkapittel en proost van het kapittel Sint Pieter was een belangrijk vertegenwoordiger van de familie en een politicus waar men moeilijk om heen kon. Hij was ook de buitenechtelijke vader van de beroemd geworden Utrechtse *Suster Beerte* (Bertken) (1426-25 juni 1514).

Afb. 5. Woonpaleizen van de familie Lichtenberg te Utrecht.

Aan de namen van de families Lichtenberg en de Vrese wordt nog heden in Utrechtse overheidsgebouwen herinnerd. “Het huis ‘Fresenburg’, tegenwoordig Oude Gracht 113, leek op een kasteel met torentjes, kantelen..., 11 bij 30 meter, 92 cm dikke muren, drie verdiepingen met beneden vertrekken van 5,8 meter hoog”²¹) (afb. 4). Het huidige stadhuis maakt deel uit van de oorspronkelijke stedelijke woonpaleizen (afb. 5) van de familie Lichtenberg.

Zij had in haar jeugd een rijk en luxueus leven gekend. Maar tot inkeer gekomen heeft zij zich aan de Buurkerk in Utrecht een kluis laten bouwen, met uitzicht op het hoofdaltaar, waarin zij 57 jaar, barveoets en zonder verwarming, tot haar 87ste jaar heeft geleefd. Zij schreef daar liederen en teksten in de volkstaal, waarmee zij zich een plek verwierf in de literatuurgeschiedenis. Na haar dood werd zij in haar cel begravend. ■

Noten en literatuur

- 1) J.C. Kort. Repertorium op de lenen van de Hofstede Voorne in Zuid-Holland, het land van Gelre, het Sticht van Utrecht, Putten en Heenvliet, 1199-1648. Ons Voorgeslacht 32, p.195, 1977
- 2) D.E.H. de Boer & E.H.P. Cordfunke. Graven van Holland. Walburg Pers 2010
- 3) W.A. Beelaerts van Blokland, Nederhorst. In: E. W. Moes & K. Sluyterman. Amsterdam 1914
- 4) Ronald de Graaf, Oorlog om Holland 1000-1375. Hilversum 2004. p.289
- 5) Verhaal140.wordpress.com/2013/02/03/hetrode klif/
- 6) Wikipedia.org. Hoekse en Kabelauwse twisten.
- 7) Kwartierstaat Zuiderent-van Wijgerden. www.zuiderent.ch
- 8) Landgoed de Horsten. Wikipedia
- 9) J.C. Kort, Grafelijke lenen in Rijnland. Ons Voorgeslacht 45, p.181, 1990
- 10) Jhr. Pieter van Foreest e.a., Middeleeuwse Kastelen van Naaldwijk. Home.hetnet.nl/vanforeest/Naaldwijk
- 11) J.W.J. Burgers, Tussen burgerij en adel. De financiële, politieke en maatschappelijke carrière van de Utrechtse patriciër Lambert de Vries (ca. 1250-1316?). Bijdr. Meded. Gesch. Ned. 1, 1-31, 1991
- 12) Ons Voorgeslacht 45, p. 366, 1990
- 13) www.zuiderent.ch info 306
- 14) Abdij van Egmond. Toeg. 356, nr. 188. NHA, Haarlem
- 15) J.C. Kort, Een leen van de graven van Bentheim in Holland, 1327-1640. Ons Voorgeslacht 39, 1984
- 16) E.B.F.F. Wittert van Hoogland. Nederhorst en Overmeer. Genealogische en Heraldische bladen 8, p.356-372, 1913
- 17) Abdij van Egmond, toeg.nr. 356 nr. 325, 10 mei 1352. NHA, Haarlem
- 18) Llewellyn Bogaers, Aards, betrokken en zelfbewust. Levend Verleden Utrecht, 2008, p.117 e.v.
- 19) Acte dd.1348 St. Bonifatius, volgens www.zuiderent.ch
- 20) Els N.G. van Damme. De eerste bewoners op Kasteel Nederhorst. Werinon 87, p.39-48, 2014
- 21) J.W.J. Burgers, Tussen burgerij en adel. p.10

VERKRIJGBAAR BIJ DE HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Themanummers van WERINON:

- Van blekerij tot wasindustrie. (1992) € 2,50
Onderwijs in Nederhorst den Berg. (1994) € 2,50
Petersburg – Een verdwenen buitenplaats. (1996) € 3,00
Nederhorst den Berg Speciaal. (2001) € 3,00
Religieus Erfgoed – Geloven in monumenten. (2005) € 5,00
De Willibrordkerk door de eeuwen heen. (2008) € 5,00
Historische Canon van Nederhorst den Berg. (2009) € 10,00
Parochie H. Maria Hemelvaart – Nederhorst den Berg en Nigtevecht 1811-2011. (2011) € 5,00

Kwartaalblad WERINON:

- Losse nummers. (indien voorradig) € 3,00

Boeken:

- Nederhorst den Berg tijdens de oorlog. *Willy van Deutekom e.a.* (1986) € 1,00
Om het vriespunt – 100 Jaar IJclub Nederhorst den Berg 1902-2002. *Jan Baar.* (2002) € 5,00
Warinschool 1881-1981 – Honderd jaar Christelijk Onderwijs te Nederhorst den Berg. (1981) € 2,50
Nederhorst den Berg – Tussen Vecht en Eem. (1993) € 7,00
De Brug – Een eeuw wijzer. (1999) € 1,00
Het gemeentehuis van Nederhorst den Berg. *W.J. v. Deutekom/J. Jansen.* (1984) € 1,00

DVD:

- Nederhorst den Berg anno 2001. € 10,00
Nederhorst den Berg 1965. € 10,00
Nederhorst den Berg door de jaren heen. € 10,00
De Willibrordkerk in ere hersteld. € 10,00

Streekarchief Gooi en Vechtstreek (SAGV)

Bezoekadres: Oude Enghweg 23, Hilversum.
Openingstijden: maandag 9.00 uur-13.00 uur
en dinsdag t/m vrijdag 9.00 uur-17.00 uur.
Informatie: telefoon 035-6292646 en
www.gooienvechthistorisch.nl

dp

dunnebier
print

advies | beheer | productie

NieuwWalden & Nederhorst den Berg
Tel. 0294 256200 E-mail info@dunnebier.nl

www.dunnebier.nl